

***Dil Üzerine Notlar:
İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan,
Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak
Aveyron'lu Victor***

Durmuş HOCAOĞLU*

*Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyal Bilimler Dergisi***, ISSN 1300-9435., Yıl: 2007,
Sayı: 13, ss.5-36 (Derginin yayın yılı: 2007, yayın yılı sı-
rası: 2005)

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fa-
kültesi, Fizik Bölümü Öğretim Üyesi

** Hakemli Dergi

Durmuş Hocaoğlu, *SDÜ Fen-Ed. Fak. Sosyal Bilimler Dergisi* Makale
Sıra No: 1

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., “Dil Üzerine Notlar: İnsan'ın ve Dil'in Sıfır
Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu
Victor”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Sosyal Bilimler Dergisi*., ISSN 1300-9435., Yıl: 2007, Sayı: 13,
ss.5-36 (Derginin yayın yılı: 2007, yayın yılı sırası: 2005)

İstatistikî Bilgiler (Dipnotlar dâhil):

Sayfa: 32; Kelime: 10.290; Krk.: Boşluksuz: 66.800; Boşluklu: 77.270

FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
ISSN: 1300-9435

Kurucusu ve Sahibi/Founder and Owner
Prof. Dr. Bayram KODAMAN

Editör/Editor
Abdurrahman UZUNASLAN

Yayın Kurulu/Editorial Board
Bayram KODAMAN – Metin ÖZKUL – Ramazan GÜLENDAM
Hasan BAHAR – Ömer ŞEKERCİ – Christian WALLNER
Behset KARACA – Osman G. ÖZGÜDENLİ – Durmuş HOCAOĞLU
Mustafa V. DURMUŞ – Kadir KASALAK – Timuçin KODAMAN

Danışma Kurulu/Advisory Board

Bayram KODAMAN (S. Demirel)	Nurullah ÇETİN (Ankara)
Mustafa İSEN (Başkent)	Hasan ÜNAL (Bilkent)
Zekeriya KURŞUN (Marmara)	Hakan KIRIMLI (Bilkent)
Adnan ŞİŞMAN (Afyon Kocatepe)	Osman G. ÖZGÜDENLİ (Marmara)
Kemal GÖDE (S. Demirel)	Fahrettin TIZLAK (S. Demirel)
Osman HORATA (Hacettepe)	Christian WALLNER (Klagenfurt)
Mehmet ÇELİK (Celal Bayar)	Nevzat ARTUÇ (S. Demirel)
Bayram ÜREKLİ (Selçuk)	Beture MEMMEDOVA (S. Demirel)
Azmi SÜSLÜ (Ankara)	M. Said POLAT (Marmara)
Abdullah SAYDAM (Erciyes)	Murat Arslan (Akdeniz)

Dizgi ve Teknik Hazırlık/Typesetting and Technical Arrangement
Kansu EKİCİ

Redaksiyon/Redaction
Hakan KARAGÖZ
Kansu EKİCİ

- Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Dergimize gönderilen yazılar yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez.
- Yazı sahiplerine telif ücreti ödenmez.
- **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** hakemli bir dergidir.
- **SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi** MLA International Bibliography isimli uluslararası indeks tarafından taranmaktadır.

- The Editorial Board claims no responsibility for the opinions expressed in the published manuscripts.
- Published or not, manuscripts are not returned to the author(s).
- Authors are not paid.
- **SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences** is a refereed publication.
- **SDU Faculty of Arts and Sciences Journal of Social Sciences** is indexed by MLA International Bibliography.

Adres/ Address:

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
32260 Isparta / TÜRKİYE
Tel: (246) 211 41 29 and (246) 211 41 90 **Fax:** (246) 237 11 06
E-mail: sdusosbil@fef.sdu.edu.tr

Kapak/ Cover: Efes Celcius Kütüphanesi/Library of Ephesus Celcius
Kapak Tasarım/ Cover Design: Hilmi ERGÜL
Ece Reklâm-İSPARTA/TÜRKİYE

SDÜ Matbaası
Isparta 2007

Dil Üzerine Notlar

İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor

Durmuş HOCAOĞLU *

...deyişle sözü düşünüp bulma (legein ile eirei) birdir,....

Platon, *Kratylos*, 408.a

...doğa hiçbir şeyi boşuna yapmaz; insanı siyasal bir hayvan yapmak amacıyla da, bütün hayvanlar arasında yalnız ona dili, anlamlı konuşma yetisini vermiştir.

Aristo, *Politika*, I: 2

...insanî içtima zarûrîdir. Yani insan için içtima ve cemiyet düzeni içinde yaşamak şarttır.

İbn Haldûn, *Mukaddime*

ÖZET

Bu makalede, dil fenomeni, şu üç husus odak noktasına alınarak etüdü edilmiştir: Birincisi, esas olarak, "saf dil", veya "öz dil" arama tutkusunun felsefi olarak hesaplaşması gereken en temel konudan birisinin, her dilin bir ilk noktası, burada kullandığım deyimle, bir "sıfır noktası" problemi olup, bu problemi genelleştirdiğimizde karşımıza çıkan konunun ise, bütün insanlık için, en kapsamlı bir şekilde olmak üzere "insanın dilinin sıfır noktası" olacağı ve her ikisi için de bir sıfır noktasının bulunamayacağıdır. İkinci olarak, konuşamayan ve düşünemeyen hayvandan konuşan ve düşünen insana geçişin, insanı biyo-kimyasal süreçlere indirgeyen biyolojik antropolojinin referans çerçevesinde karşılaştığı olduğu güçlüklerle temas edilerek bu güçlüklerin, ancak, dil'in, 'verilen bir yetenek' olduğunun kabulünü öngören bir aksiyomatik temelden kalkılarak aşılabileceği ve üçüncü olarak ise, insanın, "biyolojik-insan"dan "beşer-insan"a yükselebilmesi için, fitrî (innate) olarak

---

* Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü Öğretim Üyesi.

6 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

verilen konuşabilme ve düşünebilme yeteneğinin, ancak bir cemiyet ortamında bil-kuvve hâlden bil-fiil hâle dönüşebileceği, insanın ancak bir cemiyet varlığı olmakla insanlaşma (hominisation) sürecini başarıyla tamamlayabileceği gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

İnsanın Sıfır Noktası, Dilin Sıfır Noktası, Dil, Cemiyet, Dil ve Cemiyet, Emek, Lingua Adamica, Confusio Linguarum, Aveyron'lu Victor, Âdem, Platon, Aristo, Itard, Abulafia, Humboldt, Engels, Darwin, Ayhan Songar, İbn Haldûn, Mises.

Giriş

İnsan'ın ve Dil'in "Sıfır Noktası"; Dil Cemaati

Her insan topluluğun, her milletin, her kavmin bir dili vardır; iki kişi biraraya gelip de konuştuklarında bu bir "dil"dir; ancak, hiçbir milletin, hiçbir kavmin "saf" bir dili yoktur, çünkü hiçbir millet, hiçbir kavim, hiçbir cemiyet "saf" değildir. Böyle birşey muhâldir ve üstelik birçok yerde ve birçok bakımdan meziyyet de değildir. İmdi bu, muhâldir; çünkü insan soylarının birbirleriyle nasıl ve ne şekilde kan dolaşımına girdiğinin tesbîti mümkün değildir; beri yandan bir meziyyet de değildir; çünkü "saflık", aynı zamanda, büyük ölçekte, medeniyet ile de ters orantılıdır. İbn Haldûn, bu hususu günümüzden altı asır evvel, "*Sarih nesep, sadece göllerdeki vahşi Araplarda ve onlar hükmündeki toplumlarda bulunur*" şeklinde dile getirmektedir¹. Aynı zamanda, "sâf soy" fikri, ırkçılığın temel tezini oluşturması veya en azından oluşturmaya kapı aralaması bakımından da yüksek oranda risk unsuru taşımaktadır.

Hiçbir milletin, hiçbir kavmin "**tam başlangıç âni**" – ki buna ben "**sıfır noktası**" diyorum – bilinmemektedir, çünkü yoktur. Kezâ, hiçbir dilin de "tam başlangıç âni", yâni, "sıfır noktası" bilinmemektedir, çünkü o da yoktur. Yoktur, çünkü aşağıdaki satırlarda nisbeten biraz daha genişçe ele alacağımız gibi: 1: İnsan, konuşabilen ve düşünebilen bir varlıktır; bu, O'nu diğer canlı türlerinden bir çırpıda ve keskin bir hatla ayırdeden en temel *hassasıdır (spesification)*; 2: Konuşma ve düşünme bir ve aynı şeydir; konuşma sesli düşünmedir, düşünme ise, sessiz konuşma; 3: Fakat beri yandan, insan, doğuştan bâzı yeteneklerle dünyaya gelmekte ise de, bu yeteneklerin hemen tamâmı gibi konuşma ve düşünme de ancak – velev ki iki kişi dahi olsa - bir cemiyet içinde neş ü nemâ bulabilmekte ve insan ancak bu şekilde "insan" olabilmektedir. Nitekim, bu yazının sonlarına doğru Aveyron'lu Victor örneği münâsebetiyle ele alacağımız gibi, biyolojik olarak insan olmakla beraber, diğer insanlarla hiç temas etmeden yaşamış olanların hiç konuşamamaları ve hiç düşünememelerinin de gösterdiği üzere, tek kişilik dil mümkün olmadığı gibi, izole edilmiş bir 'biyolojik-insan'ın bir

¹ İbn Haldûn, *Mukaddime*, (Haz. Süleyman Uludağ), c.1-2, İstanbul 1988, s. 432 vd.

‘beşer-insan’ olması da mümkün olmamaktadır. Bu sebebe binâen olsa gerek, Mises, Millet’i bir “**konuşma (dil) cemaati**” olarak tanımlamakta², “*dil cemaati, ilkin, orijininden bağımsız olarak etnik veya sosyal bir cemaatin neticesidir ve kendisi belirli içtimâî münâsebetler yaratan yeni bir bağ olmuştur*” demektedir³, ve aynı sayfada, bir misâl olarak “Alman”ı “Almanca düşünen ve konuşan kişi” olarak târif etmektedir. Fakat fikrimce, Mises’in bu tezi çok daraltılmış bir çerçeve çizmektedir; gerçekte, *belirli bir müşterek dil* – “ana dil” olmak şartıyla - üzerinden anlaşılabilen her insan topluluğu, bir “dil cemaati” oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bir milletin ve onunla eşdeğer olan bir ana dilin sıfır noktasından bahsetmek, yeryüzünde başka hiçbir insan türü ile temasa geçmeden, türünün ve dilinin tek örneği olarak, bir “heykel-insan” şeklinde vücut bulan bir kişiden bahsetmekle eşdeğer olmakla, bir değer taşımakta değildir.

I

Dil Nedir?

Dil, bizzat insan’ı “insan” yapan en temel değer ve varlık şartıdır; ancak, O, bizâtihi, bir yetenek olarak İnsan’ın kendi başarısının ürünü değildir; Dil, bir “veri”dir (muta’), yâni İnsan’a verilmiştir. Aksi takdirde, İnsan’ın önce dilsiz olan bir varlık iken, bilâhare dili yaratması icap ederdi; hâlbuki, dili olmayan bir varlık insan değildir, ve esâsen “dil’in sıfır noktası”nın bilinmemesi de bundandır. İnsan’ın dil’i yaratabilmesi için dilsiz bir varlık iken düşünen bir varlık olması da icap ederdi, hâlbuki ***dil ve düşünce bir ve aynı şeydir***; konuşamayan bir varlık aynı zamanda düşünemeyen bir varlıktır ve konuşamayan ve düşünemeyen bir varlık da insan değildir. İnsan’ı biyo-kimyasal süreçlerin bir ürünü olarak telâkkî eden biyolojik antropolojinin başarısızlığının en temel sebeplerinden birisi de budur: Konuşma ve düşünmenin bir ve aynı şey olup birbirinden müstakilen mütâlea edilemeyeceğini bir kere daha derhâtur eylesek, konuşamayan ve düşünemeyen bir varlık olan “insan-öncesi” – daha açıkçası insanın bir adım öncesi - hayvandan konuşabilen ve düşünebilen bir varlığa, yâni, “insan”a geçişi tam olarak îzah edebilen bir evrimci (*evolüsyonist*) teorinin kurulamamış ve niçin kurulamaz olduğunu da istihraç edebiliriz. Bütün evrimci teorilerin temel referansı, bir anlamda kitâbî mukaddesi, Darwin’in *İnsanın Türeyişi* olmakla, O’na muhâlif bir evrimci teori inşâ edilemeyeceğine binâen, orada karanlıkta bırakılan bu konunun başka herhangi bir evrimci bakışla aydınlatılması muhâldir ve filhakîka, bu kitapta “*konuşamayan ve düşünemeyen insan-öncesi*

² Ludwig von Mises, *Nation, State, and Economy; Contributions to the Politics and History of Our Time (Nation, Staat und Wirtschaft)*, 1919), (Çev. Leland B. Yeager), Indianapolis 2006, s. 7; online edition: Translated by Leland B. Yeager, 1983, s. 37.

³ Ludwig von Mises, *a.g.e.*, s. 8; online edition, s. 38.

hayvan”dan “konuşabilen ve düşünebilen hayvan”a, yâni “insan”a geçiş, felsefî açıdan ciddî boşluklarla doludur ve teori bu hâliyle sağlam bir teoride mutlaka ve behemehâl bulunması şart olan iç ve dış tutarlıktan mahrum bulunmaktadır⁴.

Darwin, baş eseri *İnsanın Türeyişi*'nde toplam olarak onbir sayfa tahsîs ettiği bölümde, en belirleyici bir kültür göstergesi olan dil olgusunu biyolojik süreçlere indirgeyerek açıklamaya girişirken, öncelikle, hayvanlara, en temel insânî vasıf olan “zihin” ve “bilinç” isnâdında bulunmakta ve bunu da, hayvanda var olduğunu ileri sürdüğü bilinç ile insânî bilinç arasındaki uçurumu bile-bile ve açıkça itiraf ederek yapmaktadır. Nitekim O, hayvanların de tıpkı insanlar gibi âlet kullandıklarından bahsederek, buradan, “*Bu birkaç alışkanlıkta, belki, insanın ilkel ataları arasında belirledikleri halleri ile, kaba mimarlık ve giyim gibi basit bazı sanatlara doğru atılan ilk adımları görmekteyiz.*” şeklinde çok kapsayıcı bir sonuca ulaştıktan hemen sonra, eserinin “Soyutlama, Genel Kavramlar, Bilinç, Zihnî Bireysellik” başlıklı bölümünde ileri sürdüğü fikirler⁵, özetle, şu bakımlardan dikkat çekicidir: Darwin, hayvanların da insanlar gibi “soyutlama” yapabildiklerini, yâni, söz gelimi gördüğü tek-tek koyunlardan *genel olarak koyun* kavramına, yâni “tikelden (*cüz*) “tümel”e (*küll*) ulaşabildiğini söylemekte ve bunun bir “bilinç” ifâdesi olduğu sonucuna vararak, “insan” ile “hayvan” arasındaki farkın esas itibâriyle bir “mâhiyet farkı” değil bir “derece farkı” olduğunu, diğer bir ifâdeyle, insanın *gelişmiş hayvan*, hayvanın ise *gelişmemiş insan* olduğunu ve gelişmemiş insan olan hayvandan gelişmiş olan hayvan olan insana geçişin biyolojik evrim sürecinin getirdiği bir netîce olduğunu belirtmektedir. Hâlbuki bu şekilde tekillerden tümele gitmenin insânî mânâda bir bilinç olup-olmadığını, yâni hayvanın da insânî mânâda düşünüp düşünmediğini ‘recognize’ edebilmek için bilgisayarlarla bir göz atmak bile kâfîdir: Bilgisayarlar, uygun programlarla, benzer soyutlamayı yapabilmekte, meselâ yazıları “okuyabilmekte” ve hattâ, diller arasında tercüme edebilmekte, yazılı metinleri seslendirebilmekte, sesleri tanıyıp yazılı metne dönüştürebilmektedir v.s.; ama buna rağmen bilgisayarların soyutlama yapabilen, düşünebilen, hattâ konuşabilen, bilinç sâhibi, henüz “*insanlaşma*” (*hominisation*) sürecini tamamlamış, gelişme aşamasında olan makinalar olduğu ileri sürülemez. Bu vaziyette, insan ile hayvan arasında aşılmaz bir uçurumun mevcûdiyeti, yâni, insanın bir evrim sonucunda insan olması ile, hayvandan insana geçişin aynı şey olmadığı farkedilebilmektedir: Nitekim, Darwin, hayvanda var olduğunu ileri sürdüğü bilinç hâlinin insânî bilince tekabül etmediğini kendisi de

⁴ Charles Darwin, *İnsanın Türeyişi ve Cinsiyete Bağlı Ayıklanma*, (Çev. Ömer Ünal), London- Murray, 1871), Ankara 1980, “Dil” bahsi: s. 114-124.

⁵ Charles Darwin, *a.g.e.*, s. 113-114.

farketmiş olduğundan olsa gerek, “*Bilinç teriminden anlaşılan, hayvanın, nereden gelip nereye gittiğini, ya da ölümün ve dirimin ne olduğunu, vb. düşünmesi ise, hiçbir hayvanın bilinçli olmadığı açıkça kabul edilebilir*” demektedir; ne var ki “bilinç” denen şey de budur zâten: “Nereden gelip nereye gittiğini, ölümün ve dirimin ne olduğunu” ve buna ‘benzer şeyleri’ düşünmek. İşte düşünmek de budur: “Buna benzer şeyler”. Ne gibi şeyler”? Kısaca şu: “metafizik.”.

Darwin, bundan sonra asıl Dil bahsine girdiği sonraki sayfalarda ise, hayvanın konuşan bir varlığa dönüşmesini adetâ mitolojik bir tasvîr ile takdîm ederken, hayvanın tabîî ihtiyaçlarının ondaki zihnî yeteneği zorlamasıyla insânî dile dönüştüğünü anlatmaktadır:⁶

“...dilin başlangıcının, çeşitli doğal seslerin, başka hayvanların bağırtılarının ve insanın kendi içgüdüsel çığlıklarının, işaretlerden ve el hareketlerinden de yararlanılarak örnek tutulması ve onlarda biraz değişiklik yapılması olduğundan şüphe edemiyorum.”

Yukarıdaki iktibas cümlesinde tasvîr edilen, henüz insan olmamış yaratığın, *çeşitli doğal sesleri, başka hayvanların bağırtılarını ve kendi içgüdüsel çığlıklarını, işaretlerden ve el hareketlerinden de yararlanarak örnek tutması ve onlarda biraz değişiklik yapması* ve böylelikle konuşmaya başlaması için henüz konuşmadan önce “insan” olmuş olması lâzım gelmektedir; zîra, bâzı şeyleri örnek tutmak ve sonra onlarda değişiklikler yapmak, insânî bir zihin ve insânî bir şuûru istilzam eder; şu hâlde, Darwin’in ilk adamı, “insan olmadan önce insan” olmuş olmalıdır ki bunun ne kadar bâriz bir “kendi içinde çelişki” (*contradictio in adjectum*) olduğu îzahtan vârestedir; ileriki satırlarda bu çelişkinin, “Dâiresel Argümantasyon” olarak bilinen mantık hatâsı olduğu ap-açıktır.

*
**

Klasik Mekanizm’in kozmos telâkkisine ve Darwin’in tekâmül teorisine rijid bir bağlılıkla, İnsan’ı, *içinde hiç bir şeyin sonsuz olmadığı, ama sonsuz olarak değiştiği, sonsuz olarak hareket eden, hareketini ve değişimini yasalara göre yapan maddenin sonlu biçimdeki varlığını içeren bir çevrim olan kâinat içerisinde, biyo-kimyevî-mekanik kanunlara bağlı olarak deterministik bir zarûretle ilerleyen Evrim sürecinin son halkasında ortaya çıkan, ve fakat yine aynı zarûretle O’nun tarafından yok edildikten sonra yine aynı zarûretle bir başka yerde yeniden yaratılacak olan, yeryüzünün en yüce yaratığı düşünen aklın sâhibi bir tabîî-doğal (natural-physical) varlık*⁷ olarak tanımlayan ve fakat diğer

⁶ Charles Darwin, *a.g.e.*, s. 117-118.

⁷ Friedrich Engels, *Doğanın Diyalektiği*, (Çev. Arif Gelen), Ankara 1977, s. 57-58.

yandan da Darwin'in, konuş(a)mayan ve düşün(e)meyen 'hayvan'dan konuşan ve düşünen 'hayvan'a, yâni İnsan'a intikali açıklarken hâsıl ettiği boşlukları farkedenden Engels'in Darwinci bir temelden hareketle Marksist bir açıklama modeli olarak geliştirmeye çalıştığı ve bugüne kadar da bütün marksist literatürde bir numaralı kaynak olarak müteber addedilen, “**emek yoluyla maymundan insana geçiş**” tezi ise, Darwin'in boşluklarına yeni ve daha büyük boşluklar ilâve etmekten başka bir şey yapamamıştır.

Engels'in kurgusuna göre, hayvandan insana geçiş, Darwin'in göremediği ve ancak Marksist bakışla fark edilebilen bir faktörle mümkün olmuştur: “Emek”. “*Emek insanı bizzat yarattı*” diyen Engels'e göre⁸, maymun, dik durmaya başladığında insan olma yoluna girmiştir: “*(ağaçlardan yere inen) bu maymunlar, yürürken ellerini kullanma alışkanlığını yavaş yavaş bırakmaya, dik biçimde bir yürüyüş kazanmaya başladılar. Böylece, maymundan insana geçişte kesin adım atılmış oldu*”⁹; bunu şüphesiz El'in de tekâmül etmesiyle ortaya çıkıveren Emek tâkip etmiş olmalı; zîra, İnsan olmak demek tabiat üzerinde egemen olmak demektir ve ... “*Doğa üzerindeki egemenlik, elin gelişmesiyle, emek ile başladı.*”¹⁰ Ama beri yandan, emek beynin bir ürünüdür; fakat hayvânî değil, insanî beynin, yâni henüz hiçbir maymunun yükselemediği Geist'in. “*Maymun sürüsü ile insan toplumu arasında karakteristik ayırım olarak gene ne buluruz? Emek.*”¹¹. İmdi, teoriye göre, maymunun insan olabilmesi için Emek gerektir, ama Emek ise İnsan'ı karakterize eder, çünkü...

Bu noktada bizzat Marksist literatürde, “**her şeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı, ve insanın kendi yararına, kendisiyle tabiat arasındaki maddî reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir**” şeklinde tanımlanan Emek'in dahi, kendi içinde çelişkiler taşımakta olduğu görülmektedir¹².

“Emek, her şeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı, ve insanın kendi yararına, kendisiyle tabiat arasındaki maddî reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir”
(Marx, Kapital, c. 1, s.177), İnsan dış tabiatı etkiliyerek hem tabiatı, hem de kendisini değiştirir. İnsan tabiatı değişikliğe uğratarak

⁸ F. Engels, *a.g.e.*, s. 216.

⁹ F. Engels, *a.g.e.*, s. 217.

¹⁰ F. Engels, *a.g.e.*, s. 220.

¹¹ F. Engels, *a.g.e.*, s. 222.

¹² M. Rosenthal, P. Yudin, “Emek”, *Materyalist Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 1980, s. 131-132.

kendi **bilinçli amacını** gerçekleştirir ve tabiat objelerini kendi ihtiyaçlarına uydurur. Emek süreci şu üç şeyi içine alır: 1) **insanın amaçlı faaliyeti** ya da **Emek'in kendisi**, 2) Emek'in objesi, 3) insanın obje üzerinde işlemlerini sağlayan üretim aletleri. **Emek insanlığın varolmasının ilk şartıdır.** Emek insanlar için zorunlu geçim araçlarını sağlar ve insanı yaratır. **İnsan, hayvanlar dünyasının dışına Emek sayesinde çıkabilmiştir.** İnsanla hayvan arasındaki temel farklılıklardan biri şudur: hayvan tabiattaki hazır ürünlerden yararlanır; insan ise, emeği sayesinde, tabiatı kendi amaçlarına hizmet ettirir, tabiatı değişikliğe uğratar ve kendi ihtiyaçlarına **bağımlılaştırır.** Değişik sosyo-ekonomik formasyonlarda, Emek, çağın sosyal ilişkilerinin gelişme düzeyini belirten değişik biçimlere bürünür. İlkel komün sisteminde, Emek ortaklaşadır; mahiyeti itibarıyla kolektiftir; ilkel komün'de üretim araçları mülkiyeti ve üretimin semereleri de ortaklaşadır. İlkel komün'den sonra gelen antagonist bütün sosyo-ekonomik formasyonlarda, insan emeği sömürüye tâbidir: köleci toplumda kölenin emeği, feodalizmde serfin emeği ve kapitalizmde işçinin emeği sömürülür. Sosyalizm'de ve özellikle sosyalizmin üst evresinde emeğin gerçek bir amacı vardır; bu amaç, sadece var olmanın kaynağı olarak değil, fakat neşe ve yaratıcı esinin kaynağı olarak iş görür.

Buna göre: 1. Emek, her şeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı, ve insanın kendi yararına, kendisiyle tabiat arasındaki maddî reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir; 2. İnsan dış tabiatı etkileyerek hem tabiatı, hem de kendisini değiştirir. İnsan tabiatı değişikliğe uğratarak kendi bilinçli amacını gerçekleştirir ve tabiat objelerini kendi ihtiyaçlarına uydurur; 3. İnsanın amaçlı faaliyeti, Emek'in kendisidir; 4. Emek, insanlığın varolmasının ilk şartıdır; 5. Emek insanlar için zorunlu geçim araçlarını sağlar ve insanı yaratır. İnsan, hayvanlar dünyasının dışına Emek sayesinde çıkabilmiştir; 6. İnsanla hayvan arasındaki temel farklılıklardan biri şudur: hayvan tabiattaki hazır ürünlerden yararlanır; insan ise, emeği sayesinde, tabiatı kendi amaçlarına hizmet ettirir, tabiatı değişikliğe uğratar ve kendi ihtiyaçlarına bağımlılaştırır.

İmdi; 1, 2, 3 ve 6 numaralı maddeler, Emek'in sâdece ve münhasıran “insana has” olmasını ifâde etmektedir. Diğer bir deyişle, “emek”in var olabilmesi için önce onu üretecek insanın var olması gerekmektedir. Bilhassa 2. maddedeki “*insan tabiatı değişikliğe uğratarak kendi bilinçli amacını gerçekleştirir*” ve 3. maddedeki “*insanın amaçlı faaliyeti, Emek'in kendisidir*” ifâdeleri ise, çok net bir şekilde, “insanın bilinçli amacını” ve “amaçlı faaliyeti”ni ortaya koymaktadır; hâlbuki, “bilinç”, “bilinçli amaç” ve “amaçlı faaliyet” gibi kavramların kullanılabilmesi için, “bilinç sâhibi” yaratığın, yâni insanın mevcûdiyeti kesinkes şarttır. 2 ve 6 numaralı maddeler birlikte mütâlaa edildiğinde, 6'daki ifâdenin

2'dekinin bir tekrarı olduğu görülür ki her ikisinin birlikte açık anlatımı şudur: İnsan ile hayvan arasında, bu iki yaratık türünü birbirinden ayırmada kıstas olacak, belirleyici bir fark vardır: Hayvan tabiat karşısında pasiftir, onu değiştiremez, her şeyi hazır bulur ve tüketir; ama insan, tabiat (tabii çevre) üzerinde tasarrufta bulunur, onu değiştirir. Bütün bunlar “bilinçli ve amaçlı” faaliyetlerdir ve hepsi birden de “emek” kavramının altına girer. Şu hâlde hayvan dünyasında “emek” diye bir şey olmaması iktizâ eder. Esâsen, bizzat Engels, “*değer sözü, emek sözünün bir öteki ifadesinden başka bir şey değildir*” demektedir ki¹³ buradaki “değer” kavramı da yine hayvana değil yalnız insana âittir; çünkü *değer* yaratabilmek için önce değeri yaratacak bir *bilinç* ve bu bilincin yöneldiği bir *gaye* olmalıdır ve öyleyse, bu da henüz insan olmamış, insan-öncesi bir yaratığa izâfe edilemez. Bunlara karşılık, 4 ve 5 numaralı maddeler ise hem diğer maddeler ve hem de kendileri ile çelişkin hükümler içermektedir. Şöyle ki: 4'teki “*Emek, insanlığın varolmasının ilk şartıdır*” hükmü, Emek'in henüz insan olmamış yaratık tarafından ortaya konduğunu ve bu sûretle insanlaşmanın gerçekleştiğini ifâde ederken, 5'deki “*Emek insanlar için zorunlu geçim araçlarını sağlar ve insanı yaratır. İnsan, hayvanlar dünyasının dışına Emek sayesinde çıkabilmiştir*” hükmündeki cümleler de kendi içinde tenâkuza düşmektedir. Zira, ilk cümlenin ilk kısmında *Emek'in insanlar için zorunlu geçim araçlarını sağladığı* belirtilmektedir: BİR: İşbu “emek” kim için üretilmiş olmaktadır? İnsan için. Fakat, ortada henüz insan değil, insan-öncesi, insan-olmayan hayvan var. İKİ: Yine işbu “emek” kim tarafından üretilmektedir, bu fikre göre? Henüz insan değil, insan-öncesi insan-olmayan hayvan olduğuna göre, herhâlde, onlar, ortaya çıkacak olan *insanlar için zorunlu geçim araçlarını sağlayan emek* üretmiş olmalılar. Kezâ, 3 ve 4 numaralı maddelerdeki “*insanın amaçlı faaliyeti, Emek'in kendisidir*” ve “*Emek, insanlığın varolmasının ilk şartıdır*” önermeleri de aynı şekilde birbirleriyle tenâkuz yaratmaktadırlar; çünkü, yine benzer şekilde “*insanın amaçlı faaliyeti, Emek'in kendisidir*” önermesi, insandan başka bir varlığın emek üretememesine hükmetmek demek iken, buna mukabil, “*Emek, insanlığın varolmasının ilk şartıdır*” önermesi de insan-öncesi insan-olmayan varlıktan insana geçiş için işbu garip varlığın emek üretmesini şart koşmak demektir.

Bütün bunlar, ilmî olmak iddiasındaki bir açıklama modelinde kesinlikle bulunması şart olan iç tutarlılığı tamâmen ihlâl etmektedir; çünkü, Emek, bu görüşe göre, bâzan insan olmadan önceki insan-olmayan varlığa yüklenmektedir, bâzan da sâdece insana. Bu

¹³ Karl Marks, “Ücretli Emek ve Sermaye, Ücret, Fiyat ve Kâr” (*Ücretli Emek ve Sermaye*, Aralık 1847'nin ikinci yarısında kendisi tarafından verilen konferanslara dayanılarak Marks tarafından yazılmıştır), *Neue Rheinische Zeitung*, 5-8, 11 Nisan 1849, No. 264-67, 269'da yayımlanmıştır, (Çev. Sevim Belli) Ankara 1976, s. 24. (Engels'in yazdığı, Londra 30 Nisan 1891 tarihli “Giriş”).

mütenâkız (çelişkin) durum, mantıkta “Dâirevî Argümantasyon” denen düşünme hatasına tekabül eder. Bilindiği gibi, Mantık hatâlarından olup, “İsbata çalışılan şeyi doğru varsayma” olarak özetlenebilecek olan “Dâirevî (Çevrimsel) Argümantasyon” (Dâirevî İstidlâl; Circular Argumentation), şu iki tür muhâkeme (reasoning) tarzından birine benzer biçimlerde ortaya çıkar: 1: Aynı cümle bir argümantasyonun hem öncülü, hem de sonucu olarak kullanılırsa, veya, 2: Sonuç doğru varsayılmaksızın, öncüllerden birinin doğruluğunun isbatı mümkün olmazsa. İşte, sözkonusu türden bir mantık hatâsı burada da vardır. Şöyle ki: Marksist düşünürler, insan-öncesi insan-olmayan varlıktan insana geçiş için itici (muharrik) kaynağın, Emek olduğunu söylerken, diğer yandan da Emek’in sâdece insana münhasır olduğunu söylemekle, insan-öncesi insan-olmayan varlığın insan olmadan önce de insan olduğunu farzetmiş olmaktadır; hâlbuki onların asıl ispat edemedikleri şey, insan-öncesi insan-olmayan varlığın insana dönüşüdür.

Nitekim, bahsettiğimiz kısa yazısında, Engels, “*Emek, her şeyden önce, içinde insanla tabiatın yer aldığı ve insanın kendi yararına, kendisiyle tabiat arasındaki maddî reaksiyonları başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir*”¹⁴ demektedir ki bu da yine aynı hatâda ısrarın göstergesidir. Zîra, Emek, bir “iktisat” terimidir ve “iktisat” ise insana münhasırdır; öyleyse insan-öncesi dönemde mevcut olamaz, ama Engels, insan olmamış bir yaratığa, insânî vasıflar hamletmekte, henüz insanın insan-öncesi döneminde, yâni maymun iken emek sâhibi – yâni insan olmadan önce insan - olmuş olduğunu teorisine omurga kılmaktadır.

Bu çelişki o kadar bârizdir ki, Engels, diğer yandan da, başlangıçta, yâni insanlık-öncesinde, maymundan emek sâdir olamayacağını kabûl etmektedir esâsen: “*Ama bütün bunlar, sözcüğün gerçek anlamıyla emek değildi henüz. Emek, alet meydana getirmekle başlar.*”¹⁵ Buna rağmen, aynı minval üzere devam edilir: “*..hayvan dış doğadan yalnızca yararlanır ve salt varlığı ile onda değişiklikler meydana getirir; insan onda değişiklikler meydana getirerek, amaçlarına yarar duruma sokar, ona egemen olur. İnsanın öteki hayvanlardan son ve temel farkı budur, bu farkı meydana getiren de gene emektir.*”¹⁶ Buna göre, hayvan’ın henüz hayvan iken emek ortaya koyması imkânsızdır; hâlbuki, hayvandan insana geçiş için “emek” önşarttır! *We mine’l-garâib!*

*

**

¹⁴ M. Rosenthal, P. Yudin, *a.g.mad.*, s. 131-132.

¹⁵ F. Engels, *a.g.e.*, s. 223.

¹⁶ F. Engels, *a.g.e.*, s. 228.

14 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

Hulâsaten netîce-i kelâm: Dil, tıpkı düşünce gibi, İnsan ne ise O'nu O yapan en temel bir değer ve varlık şartıdır; ancak, bir kabiliyet olarak, İnsan'ın kendi eseri değildir, O'na “verilmiştir”.

*

**

İnsan ile Hayvan'ın kesin bir hatla ayrıldığı noktalardan birisi de şudur ki, Hayvan bir tabiat varlığı olduğu hâlde İnsan bir kültür varlığıdır ve Dil de, Tabiat'ın değil Tarih'in mahsûlüdür; orijini, yâni bir varlık alanı olarak ortaya çıkışı îtibâriyle İnsan'ın bir ürünü, zâtı itibâriyle (ontik olarak) bir insan başarısı ürünü olmayıp, *verilen* bir kabiliyet olan Dil, tekâmülî itibâriyle İnsan'a âittir; insânî başarı ürünüdür. Bu sebeple de aynı zamanda Tarih'in bir mahsûlüdür; binâenaleyh, Tabiat'a ait bir organizma olarak kabul edilebilemez. Bu tarihîlik vasfı aynı zamanda O'nun ayrılmaz partnerleri olan ve birbirini bütünleyen Kültür ve Medeniyet parçaları ile sım-sıkı bir bağlantı içerisinde olması anlamına da gelmektedir. Dil, Kültür ve Medeniyet arasındaki bağ gerçekten de çok kuvvetli bir bütünlük arz etmektedir ve bu bütünlük de Tabiat'ın ürünü ve parçası olan organik bir dil ile açıklanamaz. Şâyet insan tabîî bir uzuv, bir tabîî ürün gibi telâkkî edilecek olursa, hayvan ile eş-değer addedilmiş olur. Zîra, tarihi olmayan ve saf bir şekilde tabiatın mahsûlü olan, insan değil hayvandır. Her iki cins varlığın, ses çıkarıyor olmakla birlikte aynı kategoriye konamayacağını, ses çıkarmanın *konuşma* demek olmadığını ve Dil'in sâdece İnsan'a has olduğunu, bundan 2400 sene kadar önce, O'nu bir “siyâsî hayvan” (zoon politikon), yâni medenî bir varlık, cemiyetler oluşturan bir varlık, konuşan bir varlık, kısacası bir *kültür varlığı* olarak tanımlayan Aristo şu şekilde anlatmaktadır:¹⁷

“.../ Düpedüz bahtsızlığından değil de doğası gereği, şehri, devleti olmayan bir kimse ya fazla iyidir ya fazla kötü, ya insanlığın altındadır ya üstünde — insanlığın altında olmaya bir örnek, Homeros'un “saygısızlık eder, soyuna, düzene, ocağına” diye kınadığı savaş düşkünü kişidir; böyle bir kimse doğası gereği savaşa düşkün olur, tek başına kalmış bir dama taşı gibi hiçbir işbirliğine girmez. Fakat önümüzdeki, yalnızca bir işbirliği yapıp yapmama sorunu değildir; çünkü besbelli ki, insan arının ya da topluluk içinde (sürü halinde) yaşayan başka herhangi bir hayvanın olmadığı anlamda bir siyasal hayvandır. Çoğu kez dediğimiz gibi, doğa hiçbir şeyi boşuna yapmaz; insanı siyasal bir hayvan yapmak amacıyla de, bütün hayvanlar arasında yalnız ona dili, anlamlı konuşma yetisini vermiştir. Konuşmak ses çıkarmaktan oldukça ayrı bir şeydir; ses çıkarma yetisi öteki hayvanlarda da vardır, bununla duydukları acı ya da hazzı anlatırlar; çünkü gerçekten bazı hayvanların doğal güçleri, onların hem haz ve acı duymalarına, hem de bu duygularını birbirlerine aktarmalarına elverişlidir. Oysa

¹⁷ Aristo, *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), İstanbul 1993, s. 9-10.

dil, yararlı ve zararlı olanı, doğru ve yanlış bildirmeye yarar. Çünkü insanla öteki hayvanlar arasındaki gerçek ayrılık, yalnız insanların iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış'ı, haklı ile haksız'ı sezebilmeleridir. İşte bir aile ya da şehri meydana getiren şey de, bu konularda ortak bir görüşü paylaşmaktır.”

II

“Dillerin Sıfır Noktası” Efsânesi; *Lingua Adamica* ve *Confusio Linguarum*

Dil, İnsan'a verilmiştir; ama nasıl? Meçhûl! İlk dil nedir? Bu da meçhûl! Üç kitaplı dinin kitabı da Âdem'e konuşmanın ve dolayısıyla da dil'in verildiğini – ki buna *öğretilmek* de denebilir – belirtmektedir. Kurân, Dil'in İnsan'a Allah tarafından *verilen* bir nitelik olduğunu bildirmekte¹⁸ ve bunu da, “Âdem'e (*İnsan'a*) eşyânın isimlerinin *öğretilmesi*” olarak anlatmakta ve ayrıca, bir başka âyette de, İblis'e uyararak yoldan çıkması sonucunda Arz'a indirilmesinden sonra, Âdem'in, tevbe etmesi ve tevbesinin kabûl buyurulması vesîlesiyle, *Rabbinden kelimeler aldığı* bildirmektedir¹⁹. Tevrat'ta da, Kur'ân'ı andırır bir biçimde, Âdem ile eşyânın isimleri arasında bir bağ bahse konu edilmektedir; ancak detayda mühim bir fark bulunmaktadır: Kur'ân, eşyânın isimlerinin Âdem'e Allah tarafından öğretildiğini söylerken, Tevrat, eşyânın isimlerinin Âdem tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir²⁰.

Ancak, bu çok genel ve üstü kapalı ifâdelerden, Âdem'e dil verilmesi ile tam olarak neyin kastedilmiş olduğunu ve nasıl bir dil verildiğini, yâni

¹⁸ Bakara: II/31: Allah Âdem'e bütün eşyânın (şeylerin, var-olanların – D.H.) isimlerini öğretti (*We 'alleme âdeme'l-esmâe küllihâ*). Sonra onları önce meleklerle arzedip, “eğer siz sözünüzde sâdık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin” dedi. 32: Melekler, “Yâ Rabb! Seni noksan sıfatlardan tenzîh ederiz; senin bize öğrettiklerinden başka bilgimiz yoktur. Şüphesiz, hakîm (tam hikmet sâhibi) ve alîm (herşeyi bilen) olan Sen'sin” dediler. 33: (Bunun üzerine, Allah) “Ey Âdem! Eşyâ'nın isimlerini meleklerle anlat” dedi. Âdem onların isimlerini meleklerle anlatınca, “Ben size, muhakkak Semâvat ve Arz'da Gayb'ı (görülmeyenleri) bilirim; bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim” dememiş miydiniz” dedi.”

¹⁹ “Derken Âdem Rabbinden kelimeler aldı ve O'na tevbe etti, O da tevbesini kabûletti. Muhakkak ki O (Allah) çok tevbe kabûl edendir” (*Feteleqqâ Âdemu min-rabbihî kelimâtin fetâbe aleyhi. İnnehu huwe't-tewwabu'r-rahîm*) [Bakara: II/37].

²⁰ “¹⁹Ve RAB Allah her kır hayvanını, ve göklerin her kuşunu topraktan yaptı; ve onlara ne ad koyacağını görmek için adama getirdi; ve adam her birinin adını ne koydu ise, canlı mahlûkun adı o oldu. ²⁰Ve adam bütün sığırlara, ve göklerin kuşlarına, ve her kır hayvanına ad koydu...” [Tekvin, Bap: 2; Bkz. *Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil)*, İbrânî, Kildanî ve Yunanî Dillerinden Son Tashih Edilmiş Tercümesidir, Kitabı Mukaddes Şirketi, 489 İstiklal Caddesi, İstanbul 1969, s. 2b.

– diğer detay konularını bir taraf bırakacak olursak - ilk insan dilinin ne olduğunu definitif olarak çıkarsamak mümkün görünmemektedir.

Kutsal kitapların dışında ise, elde sâdece bâzı efsâneler bulunmaktadır. Meselâ, Herotodos, tarihinde, eski Mısırlıların kendilerini dünyanın en eski kavmi saydıklarını, ancak, bir gün Firavun Psammetikos'un bu konuda iyice emîn olmak kastıyla yaptığı “dil” üzerine dayalı ilginç bir tecrübeden söz ederek, Firavun'un, Frigyalıların kendilerinden daha kıdemli olduğunu kabûle mecbûr olduğunu belirtmektedir ki bu da, en eski kavmin dili en eski dil olacağına binâen, bu tecrübeden, Frigyalıların dilinin ilk beşer dili, yâni, “dillerin sıfır noktası” olduğunu î mâ etmektedir diyebiliriz.²¹

Mısırlılar, Psammetikos zamanından önce, kendilerini dünyanın ilk insanları sayıyorlardı. Ama gün gelip de Psammetikos krallığı ele alınca ve ilk insanların kimler olduğu merakına düşünce, işte o günden sonra diyorum, kendilerini gene bütün öbürlerinin en eskisi saymakla beraber, Phrygia'luların kendilerinden de eski oldukları kanısına vardılar. Psammetikos, soruşturmalarına rağmen, dünyaya ilk gelen insanların kimler olduğunu bir türlü öğrenemeyince, şu anlatacağım çareye başvurdu: Bir çobana, rasgele iki tane yeni doğmuş çocuk verdi, bunlar ağıla konacak ve şöyle büyütülecekti: Çocukların yanında kimse ağzını açıp tek söz söylemeyecekti; ayrı bir odada kendi başlarına büyüyeceklerdi; çoban, belli saatte keçileri alıp yanlarına götürecekti süt içirip iyice doyuracak, sonra kendi işlerine bakacaktı. Psammetikos'un böyle yapmasının ve bu emri vermesinin nedeni, çocukların viyaklamalar çağını aştıktan sonra ağızlarından çıkacak ilk sözü yakalamaktı; gerçekten de öyle oldu. Üzerinden iki yıl geçince, bir gün çoban, kapıyı açıp içeri girdi, önünde diz üstü duran iki çocuk, ellerini uzatarak. “Bekos!” diye bağırıyorlardı. Çoban bu sözü ilk duyduğunda bir şey demedi, ama daha sonra da her gelişinde aynı sözü işitince efendisine haber verdi ve isteği üzerine çocukları kendi görsün diye aldı, ona götürdü. Psammetikos kendi kulağı ile de duyduktan sonra, herhangi bir şeye bekos adını vermiş olan insanların kimler olduklarını araştırmaya koyuldu; araya taraya Phrygia'luların ekmeye bekos dediklerini öğrendi. Böylece ve bu ipucuna tutunarak Mısırlılar, Phrygia'luların kendilerinden daha eski olduklarını itiraf ettiler. Ben bu hikâyeyi, Memphis'te Hephaistos rahiplerinden dinledim. Hephaistos'a burada da tapılır.⁴⁷ Yunanlılar bu konuda boş laflar söylerler, Psammetikos, güya dilini kestirdiği kadınlara emanet etmiş bu çocukları, filan gibi şeyler.

---

²¹ *Herodot Tarihi*, II. Kitap (Euterpe), (Çev. Müntekim Ökmen), İstanbul 2002, s. 89-90.

Bu çocukların nasıl büyütüldükleri konusunda bana anlattıkları işte bunlar;

Thomas Hobbes, *Leviathan*'da “Konuşmanın Kökeni”ne temas ettiği bölümde, ‘konuşma’yı en büyük icat olarak nitelemekte; Konuşma’nın ilk yaratıcısının, Âdem’e, O’nun görmesi için sunduğu yaratıkları nasıl adlandıracağını öğreten Tanrı olduğunu söyledikten sonra, “(ancak – D.H.) *Kutsal Kitap bu konuda daha fazla bir şey söylemez*” diyerek hemen akabinde, Âdem’e verilen bu ilk dilin, yeni çıkan ihtiyaçların sonucu, *Âdem’i yeni adlar eklemeye ve bunları, derece derece, kendini ifade edecek şekilde birleştirmeye yönelttiğini* ve ayrıca bu dilin, *bir hatip veya filozofun ihtiyaç duyacağı ölçüde zengin de olmadığını* ileri sürmekte ve böylece Tanrı tarafından verilen dilin geliştirilmesi sürecinin başladığını ifade etmekte ve diğer dillerin ortaya çıkışını da, bermûtaad, “*Ancak, yaratılan ve Âdem ve soyu tarafından geliştirilen bu dil, insanlar Babil’de, isyan ettikleri için Tanrı tarafından dillerini unutmakla cezalandırıldığı zaman, kayboldu. Böylece, dünyanın çeşitli yerlerine dağılmak zorunda kalarak, bugün mevcut olan çeşitli diller, bütün icatların anası olan ihtiyacın onlara dikte ettiği şekilde, aşama aşama, o dilden türediler; ve zamanın akışı içinde her yerde çoğaldılar*” ifadeleriyle,

Babil Karmaşası’na (*Confusio Linguarum*) bağlantılandırmaktadır.²²

**

İmdi: Şayet Âdem, *insanlığın sıfır noktası* ise, buradan da, mantiken, Âdem’in konuştuğu dilin - teknik adıyla Âdem Dili’nin (*Lingua Adamica*) - de *ilk dil*, yâni *dillerin sıfır noktası* olması gerekeceği çıkacaktır. Teze göre, Tanrı, “dil”i, Tevrat’ta (Tora) insanoğluna vermiştir; ancak, bu dil, henüz belirli bir insan dili olmayıp, kendisinden bütün dillerin türeyebileceği bir “potansiyel dil” idi; Umberto Eco’nun anlatımıyla, “*Bazı Kabalacılara göre, başlangıçta ak ateş üzerine kara ateş biçiminde yazılmış olan Tora, yaratılış ânında Tanrı’nın nezdinde henüz sözcükler halinde birleştirilmemiş bir dizi harf olarak bulunuyordu. Âdem’in günahı olmasa, harfler bir başka öyküye biçim vermek üzere birleşeceklerdi. Bu yüzden Tora tomarı hiçbir ünlü harf, hiçbir noktalama ve vurgu işareti içermemektedir, çünkü Tora başlangıçta sıraya konmamış bir dizi harften oluşuyordu. Mesih’in gelişinden sonra, Tanrı hâlihazırdaki harf kombinasyonunu ortadan kaldıracak ya da bize hâlihazırdaki metni bir başka sıralamaya göre*

²² Thomas Hobbes, *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*, (Çev. Semih Lim), İstanbul 1995, s. 34.

18 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

okumayı öğretecektir.”²³ Bilhassa tanınmış kabalacılardan, “Pofetik Kabalacılık”ın kurucusu Abraham ben Samuel Abulafia’nın²⁴ geliştirdiği²⁵ ve üzerinde çok durduğu bu anlatışa göre, yirmiiki harften oluşan, Kutsal metnin yazıldığı İbrânî dilinin alfabesinin harflerinin kombinasyonları, yâni *temurah*, yâni harflerin yerlerinin değiştirilmesi, yâni *anagram*, vokallerin olmadığı İbrânî alfabesinde diğer alfabelere göre daha fazla imkân alanı yaratmaktadır bu da, bu alfabeden neredeyse sonsuz sayıda dil türetilmesi mümkün kılmaktadır. Bu hususta, “Kabala baş döndürücü sayıda kombinezonlar üreten sonlu bir alfabenin kurulabileceğini öne sürmektedir” diyen Eco²⁶, biraz daha ileride şunları söylemektedir:²⁷

Bununla birlikte, bütün dillerin kaynağı olan bu anadil (zorunlu olarak yazılı Tora’yla özdeş olmamakla birlikte, ebedi Tora’yla özdeştir) henüz İbraniceye eşdeğer değildir. Öyle görünüyor ki, Abulafia köken anadil olarak yirmi iki harf (ve ebedi Tora) ile insan soyunun anadili olarak İbranice arasında bir ayırım yapmaktadır. İbrani alfabesinin yirmi iki harfi, varolan öteki yetmiş dilin her birinin yaratılışına yön vermesi gereken ideal sesleri temsil etmektedir. Öteki dillerde daha çok sayıda ünlü olması, temel yirmi iki harfin sesletim çeşitlemelerinden kaynaklanmaktadır (modern terminolojiyle söylemek gerekirse, öteki yabancı sesler, temel sesbirimlerin değişikleri [alofonları] olacaktır).

Şu hâlde netîce olarak, Kabalacı’ya göre, İbrânî dili, şu veya bu şekilde insanlığın ilk dili, yâni *Lingua Adamica* olmalıdır; veya, en azından potansiyel olarak, olabilir.

---

²³ Umberto Eco, *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı* (çev. Kemal Atakay), İstanbul 1995, s. 38.

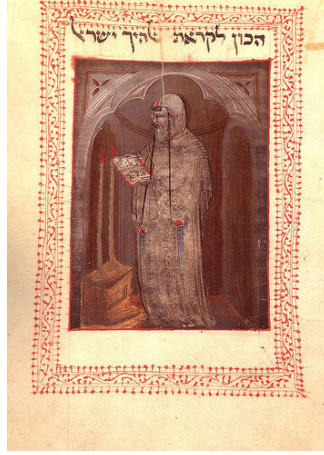
²⁴ Bkz. Philipp Bloch, “Abulafia, Abraham ben Samuel”, *Jewish Encyclopedia*, S. 1, 1901, s. 141b.

²⁵ Bkz. Moshe Idel, “Abulafia, Abraham ben Samuel”, *Encyclopedia Judaica*, Thomson-Gale, c.1, 2007 USA, s. 338b.

²⁶ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 41.

²⁷ Umberto Eco, *a.g.e.*, s. 43.

* Burada zikredilen “Yazılı Tora (Tevrat)” ve “Ebedi Tora (Tevrat)” kavramlarını, “Mushaf Hâlindeki Tevrat” ve “Levh-i Mahfuz’daki Tevrat” olarak anlayabiliriz.

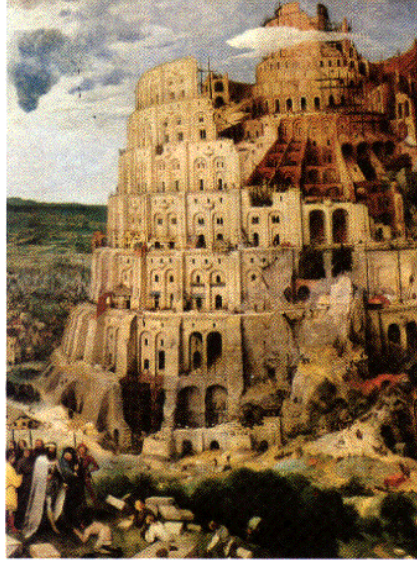
Abraham ben Samuel Abulafia (1240-1291)

Ancak, bilhassa Batı’da, Yahûdî ve Hristiyan dünyası çevresinde, bütün dillerin anası olduğu ileri sürülen *Lingua Adamica* konusundaki çabalar trajik bir akamete uğramış ve bu tez, sâdece Kabalacıların bir fantezisi olarak kalmıştır; çünkü, Âdem Dili hakkında en ufak bir bilgi kııntısı dahi elde edilemiştir²⁸. İncîl’in “Ahd-i Atîk” (Eski Ahid; Old Testament) adlı bölümü olup, Hristiyanların kabul ettiği Tevrat’ta da zikredilen (Tekvîn: 11: 1-9) ve Tûfan’dan sonra Şinar (Bâbil) ülkesinde Tanrı Marduk adına yapıldığı ve inşâi esnâsında henüz bütün insanların bir tek dil ile konuştuğu ileri sürülen, ve, antik Yunan’daki, ellerinden güçlerini almak için onlara türlü desîseler kuran, insanların düşmânî tanrıların davranışlarını hâtırlatır şekilde, insanların birleşerek güç elde etmelerini önlemek için onların bir olan dillerini ellerinden alan, rahmân ve rahîm olmayan bir tanrıyı ihsas ettiren Bâbil Kulesi efsânesi, bir bakıma Âdem Dili düşüncesinin mitolojik bir uzantısıdır; ancak bu efsâneyi de doğrulayacak herhangi bir belge yoktur. Yâni “dilî sıfır noktası” nasıl bir şeydir suâlinin cevâbı yine meçhûl! Bu noktada, efsânedeki geriye kalan, elle tutulur biricik şeyin, olsa-olsa, *Lingua Adamica*’nın Bâbil felâketi ile sonlanması ile başlayan *Confusio Linguarum* döneminin daha tutarlı olduğunun belirtilmesi olacaktır.

²⁸ Modern dönemlerde bile insan, içinde tüm insanlığın tek dile sahip olduğu o altın çağ için büyük bir özlem duymayı hep sürdürmüştür. O, geriye ilk durumuna sanki yitirilmiş bir cennete bakmış gibi bakar. Şimdi eski bir düş olan *Lingua Ademica* (Adem dili) yani yalnızca uzlaşım sal göstergelerden oluşmayıp nesnelere asıl doğa ve özlerini dile getiren bir dil olarak insanın ilk atalarının “gerçek” dili artık felsefe alanında bile tümüyle ortadan kalkar. Bu *Lingua Ademica* sorunu, 17. yüzyılın felsefeci düşünürleri ve gizemcileri tarafından (mistik tartışılması önemle sürdürülen bir konu olmuştur. Ernst Cassirer, *İnsan Üstüne Bir Deneme*, (Çev. Necla Arat), İstanbul 1980, s. 125.

20 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

VE bütün dünyanın dili bir, ve sözü birdi. ²Ve vaki oldu ki, şarkta göçtüükleri zaman, Şinar diyarında bir ova buldular; ve orada oturdular. ³Ve birbirlerine dediler: Gelin, kerpiç yapalım, ve onları iyice pişirelim. Ve onların taş yerine kerpiçleri, ve harç yerine zifleri vardı. ⁴Ve dediler: Bütün yeryüzü üzerine dağılmayalım diye, gelin, kendimize bir şehir ve başı göklere erişecek bir kule bina edelim, ve kendimize bir nam yapalım. ⁵Ve âdem oğullarının yapmakta oldukları şehri ve kuleyi görmek için RAB indi. ⁶Ve RAB dedi: İşte, bir kavmdırlar, ve onların hepsinin bir dili var; ve yapmağa başladıkları şey budur; ve şimdi yapmağa niyet ettiklerinden hiç bir şey onlara men edilmeyecektir. ⁷Gelin, inelim, ve birbirinin dilini anlamasınlar diye, onların dilini orada karıştıralım. ⁸Ve RAB onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı; ve şehri bina etmeği bıraktular. ⁹Bundan dolayı onun adına Babil denildi; çünkü RAB bütün dünyanın dilini orada karıştırdı; ve RAB onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı.

[Tevratı Şerif Yahut Eski Ahit Kitabı:
Tekvîn, Bab: 11]²⁹

***

İmdi; Dil, İnsan'a verilmiştir; nasıl ve ne şekilde olduğunu bilememekle berâber, kabûl edilmesi gereken budur. Çünkü, “düşünce ve konuşmanın birliği ve özdeşliği”nden hareketle, insanın, dil olmadan önce adına “insânî” denebilecek herhangi bir fiilinden söz edilebilmesi mümkün olmayacağı âşikardır; beri yandan dil, insanın hiçbir şekilde kendi eseri de olamaz; zîra bu takdirde de, “düşünmeden önce düşünmeyi düşünmek” gibi, “insan olmadan önce insan” olmak gibi bir çelişki ile karşı karşıya kalırız. İnsan, biyolojik-fizyolojik yapısı itibâriyle “bir tür “hayvan” olmasına rağmen, ondan radikal bir şekilde farklı olarak, tabîî değil, *kültürel bir varlık*, diğer bir ifadeyle, *bir kültür varlığı*’dır; yâni hem insanlığının en başında kültür yaratmak üzere var-kılınmış bir varlık

²⁹ *Kitabı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit (Tevrat ve İncil), İbranî, Kildanî ve Yunanî Dillerinden Son Tashih Edilmiş Tercümesidir, İstanbul 1969, s. 9.*

ve hem de bilfiil kültür yaratan bir varlık anlamında olmak üzere, *kültürel bir varlık*, veya, *bir kültür varlığı*. Bu hâliyle, Dil, İnsan'a verilmiştir; ancak, tekâmül ve terakkîsi İnsan'ın eseridir; bu noktai nazardan bakıldığında, Dil, bir inşâdır ve bu ise İnsan'ın aynı zamanda kültür yaratan bir varlık olması, kültür de tarihin ürünü olduğuna göre, kültürel ve tarihî bir varlık olması demektir. Takiyettin Mengüşoğlu'nun ifâdeleriyle:³⁰

Bütün tarihî varlık-alanı, insanın bir başarısı olduğu halde, dil adını alan varlık-alanı bir insan başarısı değil, insanla birlikte meydana gelen, insanla birlikte mevcut olan bir varlık-alanıdır;

...dil olmadan tarihî varlık-alanı, insan tarihi diye bir saha mevcut olmayacaktı; o zaman insan da hayvan gibi tarihî varlık-sahasından, “tarihîlik”ten yoksun kalacak ve sadece tabî bir varlık olacaktı. Çünkü dil olmadan insanlar da, tıpkı hayvan tekleri gibi birbirinden habersiz kalacaklar ve yan yana yaşayacaklardı. İnsanlar arasında birleştirici, *kommunikativ*, bir bağ bulunmayacak, yani insanların birbirini anlamaları veya anlamamaları mümkün olmayacaktı. Böylece insan, Leibniz'in “monad”ı gibi tek başına kalan, her şeyi kendi iç âleminde meydana getiren bir “monad” olacaktı.

...insan, kendi kendisinin değil, kendi tarihinin mahsulüdür, çünkü hiçbir insan kendisiyle, kendi başarısıyla başlamaz; kendisinden önce yaşayan insan nesillerinin başarılarına dayanır.

.../Dil ile tarihî varlık-sahası, yani insan-başarıları arasındaki münasebet o kadar *içten* olan bir münasebettir ki, onları birbirinden ayırmağa, dili bu münasebetin dışında ele alıp anlamağa imkân yoktur. Fakat bu başarıların meydana gelebilmesi için, dilin daha önce mevcut olması şarttır; imdi “öncelik” dilin bir hususiyetidir. Çünkü dile sahip olmak, insan-olmak, aynı şeyi ifade eder; ancak dil sayesinde insan bütün varlık-âlemi ile, kendi kendisiyle, diğer insanlarla *kommunikativ* bir münasebet kurabiliyor; ve kendisini yalnızlıktan, yalnız başına kalmaktan kurtarıyor.-

---

³⁰ Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1968, s. 230-231.

III

Dil, Düşünce ve İfâde

Mükerreren: İnsan'ı İnsan yapan en temel vasıflardan ve varlık şartlarından olan Dil, bir kabiliyet olarak İnsan'ın kendi eseri değildir, bir veridir; aksi hâlde İnsan'ın *İnsan olmadan önce İnsan olması* îcap ederdi ki bu, tıpkı, *düşünmeden önce düşünmeyi düşünmek* gibi ap-açık bir mantıksızlık anlamına gelecektir; tıpkı, Felsefe'nin "*düşünce*" olmadığını iddia eden yazarın, "*Felsefenin menşesine giriş niyetine, "düşünce" ile "felsefe"nin birbirleriyle olan ilgisinin sorgulanmasına başlangıç olsun diye bir soru soralım. Düşünce ortaya koymanın tarihi ile felsefe ortaya koymanın tarihi atbaşı mı gitmektedir? Tarihten bahsedişim, başlangıç noktasına atıfta bulunmak gayesi gütmektedir!"* dedikten sonra, "düşünme" ile "felsefe yapma"nın kıdemini tâyin etmeye teşebbüs ederken, keşfettiği "*İnsan düşünmek için de felsefe yapmak için de bu iki şeyi yapmayı önce düşünmeli değil midir? Şu halde "düşünce" varoluşu itibariyle felsefeden öncedir. Böyle bir öncelik, "vâcib"in "mümkün"e önceliği gibidir. Tarihi öncelik zaten varlıksal öncelikten sonra gelir. Varlıksal önceliği elinde tutan, tarihi önceliği de elinde tutuyor demektir.*" şeklindeki 'hârikulâde' hüccetin³¹ hilâfına, nasıl ki, *düşünmeyi düşünmek* diye bir şey – *düşünmeyi düşünmenin* zâten bizzat *düşünmek* olması hasebiyle - söz konusu olamaz ise, *konuşamayan ve düşünemeyen bir varlık* iken, kendi eseri olarak, *konuşabilen ve düşünebilen* bir varlık, yâni "insan" olmak da söz konusu olamaz; çünkü, konuşmak ve düşünmek bir aynı şey olduğu gibi, "insan" olmak demektir de.

İnsan demek, düşünen varlık demektir; Descartes'ça söylersek, "Res Cogitance"; şu hâlde, insan, düşünen ve düşündüğünü dil ile ortaya koyabilen varlık, tek ve biricik varlık demektir. Bu ise, birisinin mevcûdiyeti diğerinkini de istilzâm edeceğinden, dil ve düşüncenin kopmaz birlikteliğini ifade eder. Platon'un dediği gibi, "*deyişle sözü düşünüp bulma (legein ile eirei) birdir*"³².

---

³¹ Sait Mermer, "Felsefe Gavurluğa Yarar", *Düşünen Siyaset*, S. 18, Temmuz 2003, s. 88. Yazar, aynı makalesinin sonunda felsefenin düşünce olmadığını isbat etmenin emniyet ve huzûru içinde şu kat'î hükme varmaktadır (s. 90-91):

Sonuç olarak diyebiliriz ki, "hakikat" diye isimlendirebileceğimiz "doğru düşünce" Adem'e verilmiş önbilgilerin bir açılımından başka bir şey değildir. Adem'e verilmiş isimlerden hareket etmeyen vahiy dışı felsefî düşünce, bugün somut olarak görüldüğü gibi insan ve insanlık tabiatına aykırıdır. İnsanlık, felsefeden düşünceye tekrar dönüş yapmak zorundadır.

Düşüncenin olduğu yerde felsefe, felsefenin bulunduğu yerde düşünce barınmaz.

³² Krathylos diyalogunda, Hermogenes ile Sokrates arasındaki bir konuşmada, Hermogenes'in, kendi adını kastederek, "... bu adın ne demeye geldiğini inceleyelim"

Buradan ise şu netîceye varabilmekteyiz: Dil ve Düşünce birbirinin mütemmimi ve onsuz olmazı (lâzım-ı gayri müfârik) olmakla, bir ve aynı kökenden neş'et ediyor olmalıdırlar ki bu da “Ruh” (Spiritto, Geist) denen, cüzlerden mürekkep olmayan – *lâyetecezzâ* - bir varlık, bir ve bütün, bölünmez bir cevher olmalıdır.

*

**

Bu noktada karşımıza fevkalâde mühim bir kıstas olarak “ifâde” çıkmaktadır. İfâde ile kastedilen umûmiyetle “konuşma” ise de bu onun, “lisânî (dilsel) ifâde” (*verbal expression*) olarak bilinen dar ve husûsî mânâsıdır. İfâde, Rûh’un kendisini kendi dışına taşıması, dışlaştırmasıdır, yâni ifâde bir “dışlaştırma”dır (*hurûc, objektivasyon*); ve fakat aynı zamanda bir “tebliğ”dir de (*manifestasyon*). Rûh’un, kendisini kendi dışına çıkarması bir tebliğdir, çünkü, bu yol ile O, kendisini kendisi-olmayanlara, yâni başkalarına bildirmektedir ve bunun bütün şekilleri de en umûmî, en şâmil mânâsıyla, “ifâde”dir ve bütün bunların tamâmı ise, “şuur” (bilinç) ile olmaktadır. İfâde, bir “eser” ile vücut bulur, somutlaşır, teşahhus ve teecessüm eder. Eser demek, çıplak varlık alanında hilkaten mevcut olmayıp ona sun’ ile, bilinç ürünü olarak eklenen her şey demektir. Eser ile ortaya konan her şey ise “kültür”dür. Bu nokta-i nazardan bakıldıkta, İnsan’ın niçin biyolojik-mekanik bir varlık değil de bir kültür varlığı, yâni hem kültürün ürünü ve hem de kültürün yaratıcısı olduğu da anlaşılabilir.

İmdi: Söz gelimi, tabiat ortasında herhangi bir yerde taş-taş üstüne konarak vücûda getirilmiş bir duvar göreceğimiz olursak, bu duvardan, onu binâ eden bilinç sâhibi (zî-şuur) bir varlığın mevcûdiyetine gideriz; zîra, bedîhidir ki, “duvar”, çıplak tabiatın mahsûlü değildir, o, tabiata bir eklentidir; yâni bir “eser”dir. Bu sûretle “eser”den “müessîr”e gidilmiş olmaktadır: Mâdem ki ortada bir eser (fil) vardır, öyleyse bir de müessîr (fâil) olmalıdır: Zekâ sâhibi, şuur sâhibi bir müessîr. İşte burada bahse mevzû ettiğimiz duvar, işbu müessîrin somut bir ifâdesidir. Müessîrin ortaya koymuş olduğu eseri, O’ndaki düşünme (bilinç) kuvvesinin mahsûlüdür; çünkü, hiçbir eser, önce ‘tasavvur’ olarak teşekkül edip sonradan bu sürece ‘irâde’nin ilâvesiyle eyleme dönüşmeden var olamaz, daha açık bir anlatımla, *önce düşüncede mevcut olmayan bilinç ürünü hiçbir şey varlıkta mevcut olamaz*; o hâlde, fâilin düşünmesinin mahsûlü olan eser, O’nun düşüncesinin dışlaştırılmasıdır (*hurûc*).

---

demesine karşılık olarak, Sokrates, şu şekilde cevap vermektedir. Platon, “Kratylos”, 408a, *Diyaloglar*, c.1, (Çev. Teoman Aktürel), İstanbul 1986, s. 222:

İnceleyelim. Bu adın bir kez konuşma ile ilintisi olduğu görülüyor; (Hermeneus) dilmaç, ulak, usta hırsız, yılanı deliğinden çıkarır (sözlerle aldaticılığı), becerikli satıcı özelliklerine bakılırsa bu adın konuşma, söz erki çevresinde dönüp dolaştığı görülür. Yukarıda da söylediğimiz gibi, konuşmak (eirein), sözün kullanılışı demek olması, Homeros’un birçok yerlerde kullandığı mēsato’nun (düşündü) da anlamı budur, biçim kurmak demektir. **İşte bu iki ögeden, deyişle sözü düşünüp bulma (legein ile eirei) birdir..!**

24 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

Öyleyse bu nedir?

İşte buna “dil” diyoruz.

Dil, yâni, lisan; en umûmî, en şâmil mânâsıyla, bütün tazammun ve şumûlü ile dil.

Dil, budur.

Dil, bir müdrîk fâilin, kendisini kendi dışına, ortaya koymuş olduğu eser(ler) ile ifâde ediş tarzıdır.

Bu nokta-i nazardan bakıldığında, en büyük eser, mevcûdâtın tamâmıdır; o hâlde, onun arkasında da en büyük fâil, fiillerinde muhtar (otonom) olması hasebiyle de “fâil-i muhtar” olan bulunmalıdır; O'nun bütün eserlerinde ortaya koyduğu ise, kendisini ifâde tarzı olan dilidir. Ve bunun içindir ki Kâinat, okunması gereken bir kitaptır: “Kitâb-ı Kebîr-i Kâinat”; Descartes'ın ifâdesiyle, “Le Grand Livre du Monde”³³.

Ifâde üzerinde bir nebze daha duralım ve ‘eser’ kelimesini en umûmîsinden en husûsîne kadar bütün sâhalarda kullandığımızda, eser’in, *tecessüm etmiş ifâde* olması sebebiyle, Bilgi ve dolayısıyla da Bilinç için en temelli bir kriter olduğunu vurgu ile tebârüz ettirelim.

IV

Dil’de Olmayan, Düşünce’de De Yoktur

Ifâde kavramını felsefenin gündemine getiren İtalyan estetik filozofu Benedetto Croce (1866-1952), bu konuda, “... ifade insanın her çeşit manifestation’unu, hatibin, müzisyenin ve daha diğerlerinin manifestation’larını içine alır”³⁴ derken, Bilgi için de, “Sezgi ile bilmek, ifade etmektir; ve ifade etmekten (ne çok ne daha eksik değil) başka bir şey değildir”³⁵ demektedir. İmdi; Croce, “... ifade insanın her çeşit manifestation’unu, hatibin, müzisyenin ve daha diğerlerinin manifestation’larını içine alır” demekle, İnsan’ın “insan olarak” ortaya koymuş olduğu bütün eserlerini kastetmektedir; söz gelimi Süleymâniye ve Selimiye Sinan’ın eseri olmakla O’nun ifâdesi, yâni mîmarlık kabiliyetinin taşlaşmış, mücessem varlık hâline dönüşmüş şekli olmaktadır. Bunu tamamlayan, “Sezgi ile bilmek, ifade etmektir; ve ifade etmekten başka bir şey değildir” ifâdesi ise, Sezgi’nin (*Intuition*) Akıl ve Duyular yanında meşrû ve mûteber bir bilgi kaynağı olarak kabûl

³³ Descartes, *Discours de La Méthode [Oeuvres et Lettres, Textes Présentés par André Bridoux, Éditions Gallimard, Copyright 1953; Imprimé en Belgique, 1970, s. 131; Descartes, Metod Üzerine Konuşma, (Çev. Mehmet Karasan), İstanbul 1967, s. 11, st:10.*

³⁴ Benedetto Croce, *Estetik*, (Çev. İsmail Tunalı), İstanbul 1983, s. 120.

³⁵ Benedetto Croce, *a.g.e.*, s. 122.

edilmesi için mücâdele eden bu estetikçinin *bilgi* ile *ifâde* arasında kurmuş olduğu daraltılmış râbitadır. Burada Croce'nin kullanmış olduğu şekliyle “bilgi” kavramı “sezgi bilgisi” şeklinde sınırlandırılmıştır; ancak, bu hükmün, en kapsayıcı şekliyle her türden bilgi için geçerli olduğunu şüphesizce kabûl edebiliriz. Öyleyse, bu râbitanın kapsama alanı genişletilebilir ve genişletilmelidir de: Bunun için de cümledeki “sezgi”nin ihraç edilmesiyle “**bilmek, ifâde etmektir**” hükmüne ulaşırız.

Sinan'ın, Hegel'in “*ebedî sükûtun taşlaşmış ifâdesi*” olarak târif ve tavsîf ettiği mîmârideki taşlaşmış ifâdesi; diğer bir deyişle, Sinan'ın Geist'inin objektivasyonu ve manifestasyonu: İslâm mîmârisinde aşılması imkânsız bir *entellektüel-estetik zirve* olan Selimiye.

Artık elimizde İnsan'ın “insanlık” değerinin belirlenmesi husûsunda en sağlam kıstaslardan birisine ulaşmak için bir rehberimiz vardır: İfâde, yâni “mücessem eser.”

Her müessîrin, eserinde ortaya koyduğu şey, kendisidir ve bu bir dildir, bir lisan, bir konuşma.

İmdi, bu noktada, Bilgi ve İfâde arasındaki genişletilmiş bu râbitanın mefhûm-u muhâlifinden hareketle, diyebiliriz ki, **ifâde edil(e)meyen şey, bilin(e)meyen şeydir.**

Binâenaleyh, kişi kendisi eserinde ortaya kor; yine mefhûm-u muhâlifinden hareketle diyebiliriz ki, ortaya nice eser konmuşsa kişi o kadar “kişi”dir; tıpkı Ziya Paşa'nın şu hikmet yüklü beytinde ifâde edildiği gibi: “*Âyinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz / Şahsın görünür rütbe-i akli eserinde*”. Ortada eser olarak tecessüm etmeyen bir “şey”, yâni bir ifâde yok ise, müessîr de yoktur. Eser bir dildir, dil yok ise konuşan da

26 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

yoktur. Bundan ötesi, bir zehabdır, bir hayâl-i ham, bir vehim. Nitekim, Croce de bunu, şöyle dile getirir:³⁶

“Tıpkı para bakımından zengin olduğunu sanan bir insanın aritmetik tarafından yalanlanarak cezalandırılması gibi (aritmetik, servetinin ne kadar tuttuğunu ona ispat eder), aynı şekilde, düşünce ve fantazi tasavvurları bakımından zengin olduğunu sanan bir insan, eğer ifade etmedeki yetisizliğini aşmaya zorlanacak olursa, gerçekliğe toslayacaktır. Biz birinciye “say” diye bağırırız; ikinciye “konuş”, işte kalem al ve kendini ifade et deriz.”

Evet: Tıpkı kendisinin bir dev olduğunu iddia eden bir cücenin metre çubuğu tarafından tezkîb edilmesi gibi! Aksi iddialara açık kapı bırakılırsa buradan nice şöhret-i kâzipler, sahtekârlar, şarlatanlar elini kolunu sallayarak geçeceği için, mükemmel bir kıstas! Filhakîka, biz de kendisinde bir matematik dehâsının bulunduğunu iddia edenlere de “mâdem öyle; işte kalem işte kâğıt, işte problem, buyur bakalım; buyur da dehâmı görelim” der ve notunu veririz: Kâğıtta gördüğüm ne ise sen O’sun! Tıpkı, Süleymaniye’de gördüğüm ne ise Sinan’ın O olması gibi.

İmdi, artık, “**ifâde edil(e)meyen şey, bilin(e)meyen şeydir**” hükmünü Dil’e dönüştürerek diyebiliriz ki: “**Dile getirilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir.**” Yâni, Dil ile ifâde edilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir; yâni, “**Dil’de olmayan, Düşünce’de (de) yoktur.**”

Sezgi bilgisi, ifade edilebilir olanın (expressiv) bilgisidir. Sezgi bilgisi, zihin bilgisinden bağımsızdır ve autonom’dur. Sezgi bilgisi için realite ve irrealite arasında sonradan yapılan bütün ayırmalar ve aynı şekilde uzay ve zaman hak-kında sonradan ortaya konan tasavvurlar ve algılar ayrı-lığı önemsizdir, sezgi ve tasavvur, biçim (forma) olması bakımından hissedilen ve maruz kalınan şeylerden, bütün duygu çalkantısından, bütün ruhi içerikten ayrılır; ve bu biçim, bu egemen olma ifadedir. Sezgi ile bilmek, ifade etmektir; ve ifade etmekten (ne daha çok ne daha eksik değil) başka bir şey değildir.³⁷

³⁶ Benedetto Croce, *a.g.e.*, s. 122.

³⁷ Benedetto Croce, *a.g.e.*, s. 122.

V

Dil ve Dünya

Mükerreren: **İfâde edil(e)meyen şey, bilin(e)meyen şeydir**”; Dil, en yetkin bir ifâde tarzı olduğuna göre, **“Dile getirilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir”** ve binâenaleyh, **Dil ile ifâde edilemeyen şey, düşünülemeyen şeydir**; yâni, **“Dil’de olmayan, Düşünce’de (de) yoktur.”**

Acı ve ağır bir hüküm; ama doğru; ister maalesef densin, ister maalmemnûniye, aynıyla doğru!

İşte bu, “dünyâmızın sınırları”dır: Birbirinin cüz-ü mütemmimleri, lâzım-ı gayri müfârikleri ve eşdeğerleri olan Düşünce ve Dil.

İmdi, Hayvan’ın bir “çevresi” vardır (Üexküll), İnsan’ın ise dünyası” (Scheler). Dünya, verili tabiatta (çevrede) olmayıp O’na sun’ ile ilâve edilen herşeydir – yâni kültür; arkasında, sâfi şuur (bilinç) ve düşünce olan Rûh (Geist) bulunur ve O da kendisini dışarıya Dil ile taşır; her mânâda dil, ama münhasıran “verbal dil”, yâni konuşma dili. İnsan’ın bir dünyası vardır; bu, umûmî bir kaziye; beri yandan her cemiyetin ve her ferdin de ayrı birer dünyası ve bu dünyânın sınırları vardır. Her cemiyet aynı başarıyı yakalayamaz, O’nun dünyası ve dünyasının sınırları başkadır, bir diğerininki başka. Her cemiyetin dünyasının atmosferi, kalitesi ve sınırları ile manifestasyonları bir ve aynıdır; eser müessîrin aynası olduğuna göre, her cemiyetin tarihi boyunca yarattığı eserleri, O’nun aynasıdır, ne noksan, ne de fazla. Ferdî planda da kezâ; her insan tekinin dünyası farklıdır, aksi vârid olaydı, insan olmazdık; *eser ne ise kişi de odur*. Herkes matematisyen, herkes şâir, herkes âlim, herkes mütefelsif değildir, olamaz ve olmak da îcap etmez; ama aynen cemiyet hayâtında olduğu gibi, muhakkak ‘bir şeyler’ olmalıdır. Lâkin eserde tebâruz ettirilemeyen iddialara soyunulursa, o zaman işte bu kıstas devreye girer: Eser ile ortaya konan “şey”. Burada “eser”in, onu yaratmanın dili olduğunu bir kere daha hâtırlayalım.

*

İmdi, her kişinin ve her cemiyetin bir dünyâsı ve bu dünyânın da sınırları vardır; ama o sınırın Dil ile çok yakın bir bağı da vardır, hattâ bire-bir demiştik. Burada Dil’i bilinen luğavî mânasına getirirsek, karşımıza Wittgenstein’in şu ilkesi çıkar: **“Dilimin sınırları dünyâmın**

sınırlarıdır”³⁸. Vâkıa Wittgenstein'in bu aforizmasıyla kastettiği şey esas olarak, dilimin sınırlarının dünyam ile – yâni algı dünyası ile – belirlenmesidir; ancak, bunun mâkûsunun da aynıyla cârî olduğuna şüphe yoktur: Dilimin sınırları dünyâmın sınırlarını da belirlemektedir. Gerçekten de öyle nitekim: Dili zengin olanların dünyası da daha zengin, daha güçlü, daha renkli ve daha derinlikli ve aynı zamanda daha da değerli olmaktadır. Çünkü Dil, aynı zamanda İnsan (İnsanlık) başarılarının bütünüdür bir ifâdesi ve mahsûlüdür. Kültür ve medeniyet dil ile kurulur ve gelişir, geliştikçe dili de geliştirir, bilmukabele; ancak kültürün her seviyede dil için vârid olmasına karşılık, medeniyet sâdece yüksek dillerin eseridir. Tarihte hiçbir medeniyet görülmemiştir ki yüksek bir ifâde kaabiliyetiyle mücehhez mütekâmil bir dili olmasın, ve *'vice versa'*. Dahası, bâzı hâllerde öyle medeniyetler görürüz ki, yıkılıp hâk ile yeksan olduktan ve hattâ dilini konuşanlar dahi o dili konuşamaz olduktan sonra, ölü hâle gelmiş dilleri hâlâ fa'al ve üretken bir medeniyet ve kültür dili olarak berhayat olmağa devam eder: Latince gibi. Bâzı diller de vardır ki – bunlar ekseriyeti teşkîl eder - hiçbir zaman yüksek bir kültür ve medeniyet dili olamamıştır, hattâ bunların çok mühimce bir kesri hiç yazıya dahi geçememiştir. Bilfarz, hâlen Arz üzerinde konuşulan beşer dilleri adedi yedibin kadardır, lâkin yedi bin adet kültür ve medeniyet yoktur. Bir lisan ile bir medeniyet te'sis etmek ve onu ayakta tutmak, her cemiyete nasip olmayan muazzam bir muvaffakiyettir.

Condorcet'nin aşağıdaki ifâdeleri, dilin sınırlarının dünyanın sınırlarını nasıl tâyin ettiğini belirtmesi bakımından, takdîr edilmesi gereken son derece yerinde bir tesbittir:³⁹

§ 146. Dehaların gelişmesine elveren hal ve şartlar, dilinin birtakım sabit ilkelere ve kararlı bir özelliğe sahibolmaya başladığı zaman bir millette göze çarpar./...

.../...

§ 147. .... diller birtakım yeni görüşler sağlarlar; dolayısıyla de daha yetkin olmaları ölçüsünde zihni genişletirler. Newton'un başarılarını kendisinden önce işaretler arasında yapılmış olan seçim ve tasarlanmış olan hesap metotları hazırlamıştı. Eğer o daha önce gelmiş olsaydı, çağının büyük bir adamı olmuş olurdu; fakat bizim çağımızın hayranlığını kazanmazdı. Öteki nevilerde de mesele böyledir. En iyi kurulmuş olan dehaların başarıları tamamiyle yaşadıkları çağın dilde gösterdiği gelişmelere bağlıdır;

³⁸ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico Philosophicus*, c.5.6; (Çev. Oruç Aruoba), İstanbul 1985, s. 127.

³⁹ E. B. Condillac, *İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerinde Deneme*, (Çev. Miraç Katircioğlu), İstanbul 1989, s. 339-341.

zira kelimeler geometricilerin işaretlerinin karşılığıdır; dolayısıyla bunları kullanma tarzı da hesap metotlarının karşılığıdır. Demek oluyor ki kelimelerin eksik olduğu veyahut da yeteri kadar kuruluştan bulunmayan bir dilde cebirin icadından önce geometride karşılaşılmış bulunan aynı engellerle karşılaşılır. Fransızca uzun müddet, zihnin gelişmelerine o kadar az elverişliydi ki eğer Corneille mutlakıyet idarenin türlü çağlarında tasarlanabilseydi, yaşamış olan Corneille'den gitgide daha çok uzaklaştığı ölçüde dehasının az olduğu sanılacak ve sonunda da, hiçbir istidat emaresi gösteremeyecek olan bir Corneille'e varılacaktı.

Yâni, nasıl ki Newton'un Newton olabilmesi için O'nun evveliyâtının olması; söz gelimi, Descartes'ın Analitik Geometri'yi kurması ve Yer Fiziği ile Gök Fiziği arasındaki ayrımı iptal ve ilga ederek Kozmolojik Monizm'i sağlaması lâzım gelmekte idi, aksi takdirde, Newton'un önce bu meseleleri halletmesi gerekeceği için çok daha gerilerden başlamak zorunda kalmakla "Newton" olması imkânsızlaşacak idi ise, Dil'de dahi aynen öyledir: Belirli bir kemâl mertebesine ulaşmış bir dil olmaksızın diğer bütün insanlık başarılarının tatmin edici bir seviyede elde edilmesi çok zorlaşacak, hattâ imkânsızlaşacaktır.

**

Tabiatıyla, müttekâmil bir dil tek başına bir cemiyetin beka te'mînâtı değildir; vahşî Moğolların medenî İslâm memleketlerini silip süpürmesi gibi; ama onun da başka kanunları vardır. Buna rağmen, Dil (yâni lisan) ile insanlık başarıları arasındaki bu sıkı râbîta, dili münkariz olanların medeniyetlerinin ve hattâ varlıklarının dahi münkariz olabileceğini göstermektedir.

VI

Dil, İnsan ve Cemiyet:

Cemiyet Hâricinde Ne İnsan Vardır Ne De Dil

Dil, İnsan var-oluşunun en önemli yanındır hiç şüphesiz; öyle ki, onsuz İnsan(lık), "*insan olarak anılmaya değer*"⁴⁰ birşeydir kelâmı ile ifâde edilen ve insanın insan oluşunu anlatan süreç için dile getirilen mânalardan birisi de budur. Ve fakat burada bahse konu olan, mücerret, izole "tek insan" değildir. Biraz açalım:

Dil, kesinlikle İnsan'a hastır, burası şüphesiz; ancak "Cemiyet İnsanı"na. Zîra, İnsan cemiyete âittir, bir cemiyet mahsûlüdür, cemiyet

---

⁴⁰ "Hel atâ ala'l-insâni hînuñ mine'd-dehri lem-yekun şey'eñ mezkûrañ": "Gerçekten insan üzerine dehrden öyle bir uzun zaman geçti ki, o vakit insan anılır (insanlıkla tanır) bir şey değildi". [Kur'ân, İnsân: LXXVI/1].

dışında insan (*antropos*) yoktur, belki ancak “insanımsı” (*antropoid*) olabilir, yâhut, “sanki-insan” (*quasi-modo*); bu sebeptendir ki, hiçbir zaman “tek kişilik dil” olmaz; hiç olmamıştır; hiç de olamaz.

İnsan, doğuştan, *insan* olmağa elverişli her türlü *insânî* kaabiliyet ve istîdâd ile mücehhez olarak dünyaya gelir, her türlü dili öğrenme ve konuşma kaabiliyet ve istîdâdı da dâhil olmak üzere; ancak, bu, henüz “potens” (*bi'l-kuvve*) bir hâldir, bunun “akt” (*bi'l-fi'l*) bir hâle evrilmesi için hâricî şartlar da gereklidir ki bunların en başına da geleni “cemiyet”tir.

İmdi, insan, vâkıa esas (*öz, essence*) itibâriyle “ruh”tur; ancak Ruh da kişioğluna hemen doğduğu ânda aynı şekilde verilmez, bir tekâmül vetiresi geçirir – ki buna adım-adım ‘*install edilme*’ de diyebiliriz-; aksi vârid olaydı, her doğanın doğduğu lâhzada konuşması icap edeceği gibi, dinî hukuk da dâhil her tür hukuk açısından sorumluluk kazanması icap ederdi. Rûh, bedenine tekâmülüne bağlı olarak gelişir ve belirli bir yaşta – ki umûmiyetle kabûl edildiği üzere bulûğ çağında-kemâle vâsıl olur; artık o kişi bir ergin, yâni bir kâhil’dir (*adult*).

Öyle mi ve bu kadar mı? Öyle; ama bu kadar değil: Bu bedenî tekâmül bir cemiyet nizâmı içerisinde gerçekleşmediği takdirde kişioğlu, “insan” olamamaktadır. Bu da, insanın cemiyetin hem yaratıcısı ve hem de onun mahsûlü olduğunu gösterir.

Nitekim, İbn Haldûn “*Şüphesiz ki, insanî içtima (insanların cemiyet halinde yaşamaları) zarurîdir. Filozoflar bu hususu “İnsan, tabiatı icabı medenîdir” sözleriyle ifade etmişlerdir. Yani insan için içtima ve cemiyet düzeni içinde yaşamak şarttır. Hükemânın ıstılahında bu içtima medeniyet adı verilir ki, ümrânın mânası da bundan ibarettir*”⁴¹ ifâdeleriyle tamı tamına bunu kastetmektedir. Vâkıa O, hemen bu cümlelerini akabinde, içtimâî hayâtı esas olarak Uexküll’ün Fonksiyon Çemberleri’nden “Beslenme Çemberi”ne tekabül eden iktisâdî zarûretlere ve “Korunma Çemberi”ne tekabül eden savunma ihtiyaçlarına binâen açıklar;⁴² ancak, yine de sonuç olarak insanın insanlığını kazanmasının

⁴¹ İbn Haldûn, *a.g.e.*, “Genelde Beşerî Umman”, Birinci Mukaddime, (Çev. S. Uludağ), c.1, İstanbul 1988, s. 271.

⁴²

Allah Taâlâ insanı yaratmış, gıdasız yaşaması ve hayatını devam ettirmesi mümkün olmayacak surete ve biçime koymuş, fitratı ile gıdasını aramayı ve kendisine tevdi edilen kudret ile bunu elde etmeyi ona belletmiştir. Ancak insanlardan bir kişinin kudreti, muhtaç olduğu bahis konusu gıdayı tek başına elde etmeye kâfi gelmez. Hayatını devam ettirmesi için bu gıdanın asgari olan kısmını bile tam olarak temin edemez./...

..../

bir toplum hayatı içerisinde olduğunu Haldûn'dan da çıkarsamak mümkündür.

İmdi; her doğan insan yavrusu düşünebilme, konuşabilme, etik ve estetik yetenekleri, fazilet ve Sokrates'in "daimenon" dediği ve hak ile bâtılı ayırdeden vicdan, yani temyiz kaabiliyeti ile doğar; ancak bütün bu kabiliyet ve istifadları bir insan topluluğu içinde gelişir ki bu "hominizasyon" sürecinin sonunda insan, gerçek insan olur.

Filhakîka, insan, öylesine cemiyete âit, öylesine cemiyet mahsûlü bir varlıktır ki, doğduğu günden itibaren insanlardan tamâmıyla tecrit edilmiş bir kişinin psişik gelişmesini tamamlayıp bir "gerçek insan" olması mümkün görülmemektedir. Bu konu, tabiatıyla, ilmî gaye ile de olsa, bir tecrübe yapılamadığı için elde fazla veri bulunmayan ve bu yüzden de spekülasyona açık bulunan bir sâha; ancak bu noktada türünün tek örneği sayılabilecek fevkalâde mühim bir tarihî kayıt vardır: **Aveyron'lu Victor**.

1799 yılında Fransa'da Aveyron ormanlarında bulunan ve Victor adı verilen bu "vahşî çocuk" (*l'enfant sauvage*), on-oniki yaş civârında bulunduğu aşırı derecede geri zekâlıdır, bedeni dışında insana benzer bir yanı yoktur – hattâ beden yapısı dahi büyük nisbette aşırı geri zekâlılara benzemektedir - hiç konuşmamaktadır ve tam bir hayvan gibi yaşamaktadır.

O çağın büyük hekimlerinden Itard⁴³, büyük bir ehemmiyet atfederek üzerinde dikkatle durduğu, psikiyatride zekâ geriliklerinden olan "Oligofreni" konusuna dâhil edilen ve fakat aslında psikiyatrinin çok ötelere uzanan bir derinliği olan "Victor Vak'ası" hakkındaki sonuçları,

---

Yardımlaşma suretiyle, istihsal(üretim)e iştirak edenlerin kat kat fazlasının ihtiyacını karşılayacak kifayet miktar mal ve rızık hasil olur.

.../...

Aynı şekilde her insan kendini savunmak için de hemsinin yardımına muhtaç olur./...

.../...

.../Şu halde bütün bu hususlarda, kendi cinsinden olan kişilerle yardımlaşması mutlaka lazımdır. Bu yardımlaşma (teavün) olmadığı sürece kendisi için erzak ve gıda hasil olmadığı gibi hayatı da tam ve düzgün olmaz./...

/...

Şu halde insan nevi için içtima ve toplu olarak yaşamak zaruridir.

[İbn Haldûn, *a.g.e.*, aynı cilt, s. 271-273].

⁴³ Itard'ın tıbbâ yaptığı birçok katkıdan birisi de, akciğer ile göğüs duvarı arasında, plevral boşlukta, serbest hava toplanması ve akciğerin kollabe olması olarak "Pnömotoraks"ı ilk defa 1803 yılında tanımlamış olmasıdır. Bkz. M. Henry, T. Arnold, J. Harvey, on behalf of the BTS Pleural Disease Group, a subgroup of the BTS Standards of Care Committee, "BTS Guidelines for the Management of Spontaneous Pneumothorax", *Thorax*, 2003; 58 (Suppl II); s. 39a.

zamânının içişleri bakanına sunduğu *Aveyron'lu Vahşinin Gelişmeleri Gelişmeleri ve Aktüel Durumu Üzerine Ekselans İçişleri Bakanına Rapor* isimli eserinde⁴⁴ mufassalan ele almış; “I. Seri: Duyuların Fonksiyonlarının Tekâmülü” (s.9), “II. Seri: Entellektüel Fonksiyonların Tekâmülü” (s.29), “III. Seri: Nefsânî Melekelerin Tekâmülü” (s.61) başlıklı üç ana bölümden oluşan seksenbeş sayfalık raporunda, önemli sonuçlara varmıştır.

Gösterilen bütün ihtimamlara rağmen, Victor'a insânî bir vasıf kazandırılmamış, kırk yaşına kadar yaşadığı hâlde (ölümü: 1828) pek az şey ve pek basit birkaç kelime öğretilmiş ('baba' gibi), psikiyatrinin tâbiriyle bir “instinct çocuğu” olmaktan öteye gidememiştir. Meselâ, Itard, Victor'un, kelimeleri telâffuz edemeden salt ses olarak – fizikî ses (*sound*) gibi - çıkardığını, işâret ettiği anlamlarını kavrayamadığını belirtmektedir (s.19). Her ne kadar birçok kişi bu çocuğun doğuştan geri zekâlî olduğu için âilesi tarafından ormana atıldığını iddia etmişse de, ilim âleminde ağır basan görüş, Victor'un doğuştan kusurlu olmayıp, insanlar arasında cemiyet hayâtı yaşamadığı için zekâsının gelişemediği istikametinde tecellî etmiştir.

Victor'a uygulanan bütün eğitim ve rehabilitasyon programlarının sonuçsuz kalmasını değerlendiren makalesinde, L. M. Lieberman, şunları söylemektedir:⁴⁵

1800'de Victor, müşâhade altına alınmak üzere Paris'e götürüldüğünde bir önceki yıl bulunmuştu ve yaklaşık 12 yaşında olup, erken çocukluğundan beri ormanda yaşamakta olduğu tahmîn ediliyordu. Victor'un kökeni hakkında tıp meslektaşlar arasında çözülmeyen bir uyuşmazlık oluştu. Pinel, Victor'un hayata zihni olarak özürli olarak başladığını ve ebeveyni tarafından ya bir çocuk olarak veya nispeten yakın zamanda terkedildiğine inanıyordu. Itard'ın fikri buna muhâlifti. O “medenîleşme tecrübelerinden mahrum kalmış anormal bir çocuk; şâyet ona bu tecrübeyi kazandıracak olursam normalleşecektir” diye düşünüyordu. (Hâlbuki) bu tarihten yirmi yıl önce, Kant, âşina olduğumuz şu temel prensibini vaz' etmişti: “Sâdece tecrübe, normal bir insan ol(uş)mak için yeterli değildir; fakat aynı zamanda, tecrübeyi kullanmaya kabiliyetli bir zihin de gereklidir”

---

⁴⁴ *Rapport Fait à Son Excellence Le Ministre de L'Intérieur, Sur Les Nouveaux Développemens et L'État Actuel de Sauvage de L'Aveyron*, Par E. M. Itard, Docteur En Médecine, Médecine de L'Institution Impériale des Sords-Muets, Imprimé Par Ordre du Gouvernement, A Paris de L'Imprimerie Impériale, 1807.

⁴⁵ Lawrence M. Lieberman, “Itard: The Great Problem Solver”, *Journal of Learning Disabilities*, November 1982, S. 15, Issue 9, s. 566.

Ama acaba niçin bu zihin yoktu Victor'da; doğuştan mı, yoksa, bir insan toplumu içinde büyümediği için mi ? Bu sorunun tam bir cevabı bu makalede yok ; belki başka hiçbir yerde de, ancak açık olan husus şu ki, Victor'un konuşabilmesi için düşünebilmesi, düşünebilmesi için de konuşabilmesi gerekiyordu; ancak, O'nda muhtemelen fitrî olarak mevcut olan bu yeteneklerin açığa çıkararak eylem hâline geçebilmesi için, bebeklikten itibaren etrafında anlamlı, arkasında bilinç bulunan insan sesi ve o seslerle örülmüş bir dünya içerisinde bulunmalıydı; Humbold "Tek başına çınlayan bir sözcük, aynı zamanda bir düşüncenin,...vücut bulmasıdır" demektedir.⁴⁶ İşte, noksan olan, budur: Victor'un yanbaşımda çınlayan seslerin hiçbirisi bir "sözcük" (kelime), yâni, bir düşüncenin ses olarak vücut bulmuş hâli değildi. O'nun yanbaşımda çınlayan seslerin hiçbirisinin arkasında bir bilinç yoktu; yâni Victor, 'biyolojik insan'dan 'beşer-insan'a yükselebilmesi için şart olan terbiye edici, eğitici ortamdan, öğretmenlerinden, kısacası insan toplumundan, mahrum büyümüş olduğu için, doğuştan verilmiş olan kabiliyet ve istidatları gelişmemiş, körelmişti, kendisine artık hiçbir eğitimin fayda vermeyeceği kadar.

Bu konuda,⁴⁷ ülkemizden bir psikiyatr, Ayhan Songar şunları yazmaktadır:

Bu çocuk, Fransız ihtilâli sırasında ormanda, tamamen çıplak vaziyette ve ağaçların üzerinde tutulmuştur. Dul bir kadın tarafından bakım ve ihtimam gören Victor, bir müddet sonra yine dağa kaçır ve tekrar yakalanır. Bu sefer Paris'de müşahede altına alınır ve bilhassa zamanın tanınmış psikologlarından *Itard* tarafından senelerce takib edilir. Başta *Pinel* olduğu halde, birçok tanınmış hekimler bu çocuğun, esasen geri zekâlı doğmuş olduğu için ailesi tarafından ormana bırakılmış olduğunu iddia etmelerine karşılık, *Itard* bu kanaate iştirak etmemiştir. *Itard*'a göre çocukta mevcut zekâ geriliği, büyüme şartlarına ve medenî muhit dışında kalmasına bağlı bulunuyordu. Beş sene süren terbiye gayretleri ancak çok sınırlı birtakım sonuçlar sağlayabilmiştir. Meselâ, Victor yürümüyor, daha ziyade hayvanlar gibi sıçırıyordu; dişlerinin şekil ve kıvamı, o zamana kadar hep nebatî gıdalarla beslendiğini ortaya koymakta idi. Başlangıçta dokunma hissini dahi kullanmaktan âciz olan bu çocuk, sonraları, terbiye ile, patatesin çiğ veya pişmiş olduğunu kabaca tefrik edebilir hale gelmişti. Bir gün yanında âni olarak bir top patlatılmış, medenî insanı ürkütecek ve korkutacak olan bu ses, o vahşi çocuk için hiç bir manâ ifade etmediğinden,

⁴⁶ Wilhelm von Humboldt, "Harf Yazısı ve Dilin Yapısıyla İlişkisi", (Çev. Zeliha Könen), *Felsefe Dergisi*, S. 32-33 (90/2-3), 20 Mayıs 1824'te Bilimler Akademisi'nde okunmuştur, Kaynak: Wilhelm von Humboldt, *Über die Sprache*, München 1985, s. 141.

⁴⁷ Ayhan Songar, *Psikiyatri*, İstanbul 1976, s. 253-254.

34 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

herhangi bir reaksiyona sebep olmamıştı. Buna karşılık, ağaçtan bir meyvenin düşüşü onun için daha çok manâlı ve heyecan verici bir hâdise idi. Oyunla alâkası yoktu. Akranlarının eğlencelerine iştirak etmesi için yapılan bütün teşebbüsler neticesiz kalmıştır. Ancak, beslenmesini alâkadar eden bazı kaba-saba oyunlara ilgi gösteriyordu. Zamanla bu sertliği bir hayli yumuşamış, etrafındakilere karşı bazı kaba affeksiyon gösterileri müşahede edilmeye başlanmıştı.

Bu karakterleriyle Victor, tamamen içgüdülerinin motive ettiği bir "instinct çocuğu" olmaktan ileri gidememiştir. Pek az şey öğrenebilmişti: "Victor" diye çağrılınca bakıyor ve yazılı "süt" kelimesini tanıyormuş. Fakat 40 yaşına kadar yaşadığı halde, hiç bir zaman tam bir insan olamamıştır.

Songar'ın, bu cümlelerinin hemen akabinde Itard'ın yorumunu aktardığı şu paragraf ise fevkalâde anlamlıdır:

Psikolog *Itard*, Victor'un müşahedelerinden çıkardığı sonuçları şöyle ifade ediyor:

"İnsan vergisi olduğu söylenen bu yüksek zekâ ve ahlâk üstünlüğü, onu çok büyük bir kudretle diğer hayvanların basamağının üstüne çıkaran medeniyetin mahsûlüdür. Nitekim biz, birbirimize öğrettiklerimiz, birbirimizden aldıklarımız ve çevremizde gördüklerimizle ancak hayvanlıktan kurtuluyor, birbirimizin terbiye hocası olarak insan olabiliyoruz."

Solda, Aveyron'lu Victor'un (1748-1828) tek resmi; sağda, François Truffaut tarafından 1969'da Itard'ın raporuna dayanılarak sinemaya aktarılan, Victor'un hüzünlü mâcerasını sanat diliyle anlatan "L'Enfant Sauvage" (Vahşî Çocuk) adlı filmin bir karesinde Victor'u canlandıran Jean-Pierre Cargol. Aşağıda, Itard'ın bahse konu edilen raporunun kapak resmi.

*
**

Dil, “Cemiyet İnsanı”na âit olduğu için, hiçbir zaman “tek kişilik dil” olmaz; hiç olmamıştır; hiç de olamaz. Yine bu sebeple, başka bir maksada mâtuf bir şuur ürünü veya aynı türden bir cinlik olmadığı müddetçe sâdece kendisine mahsus dil üretmeye kalkışmak psikiyatrik bir vak’a olmaktadır ki bunlardan biri de “**neolojizm**” denen şizofreni nev’idir⁴⁸.

*
**

Dil (Language, Lisan), sâdece ve münhasıran İnsan’a hastır; ancak “Cemiyet İnsanı”na. Cemiyet ise bir “tarihî varlık”tır, Tarihî Varlık Alanı’na (Res Gestae) âittir; binâenaleyh, Dil de bir “tarihî varlık”tır, Tarihî Varlık Alanı’na âittir: Menşe’ îtibâriyle bizzat bir insan ürünü değildir, ancak, bil-kuvve hâlden bil-fiil hâle geçişi ve tekâmülü

⁴⁸ Ayhan Songar, *a.g.e.*, s. 163-164; Kaplan & Sadock’s *Comprehensive Textbook of Psychiatry*, by Benjamin J. Sadock (Ed.); Virginia A. Sadock (Ed.), Lippincott Williams & Wilkins Publishers, 2000, S. 1, Chp. 7. 3 “Signs and Symptoms In Psychiatry”, Pridmore, Saxby (2006) Download of Psychiatry, University of Tasmania: “Form of Thought”, s. 11 URL: [http://eprints.utas.edu.au/287/7/Chapter_6_Form_of_thought2.pdf]; ayrıca, detaylı bir analiz için bkz. M . Covington-C . He-C. Brown-L. Naçi-J. McClain-B. Fjordbak-J. Semple J. Brown, “Schizophrenia and the Structure of Language: The Linguist’s View”, *Schizophrenia Research*, S. 77, Issue 1, s. 85-98.

36 *İnsan'ın ve Dil'in Sıfır Noktası; İnsan, Dil ve Cemiyet ve
bir Tipoloji Olarak Aveyron'lu Victor*

İtibâriyle, süreç olarak, tarih içerisinde oluşan bir insanlık ürünüdür ve bu dahi, tek başına, Öz Dil birşeyin olamayacağını isbâta muktedirdir.

